

ო მ ა რ შ უ დ რ ა

ბიოგრაფიული ნარკვევები

მოგონებების (თბილისი, 2010 წ.) მე-2 გადამუშავებული და შესწორებული გამოცემის
შემოკლებული ინტერნეტ-ვერსია: „როგორ იქმნებოდა ჩვენი ინსტიტუტი”

რედაქტორი: ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ვახტანგ გურული

კორექტორი: ნოდარ ზედელაშვილი

რეცენზენტები: საქ.მეცნ.აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ალ.კვინიხიძე

მეცნიერების ისტორიის საქართველოს

სახოგადოების პრეზიდენტი, პროფ. რ. ჩიქოვანი

კომპიუტერული დაკაბადონება: ქეთი თომაძე

59 გვერდი

38 ფოტოილუსტრაცია

გარნიტურა-acadNusx

ფორმატი MS Word 97-2003

ფაილის ზომა 11. 2 MB

წიგნში გამოყენებულია ფოტოდოკუმენტები ო.შუდრას პირადი არქივიდან, თსუ მაღალი
ენერგიების ფიზიკის ინსტიტუტის არქივიდან, აგრეთვე ფოტოკორესპონდენტთა
ფოტოგრაფიები

თბილისი 2 0 1 2

© ო. შუდრა 2012

შ ი ნ ა ა რ ს ი

რედაქტორის წინასიტყვაობა	3
შესავალი	5
უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტზე (1959–1964წწ.).	7
დუბნა. მოსკოვის ოლქი (1966–1970წწ.)	10
თბილისი. ინსტიტუტის გახსნამდე (1970–1979წწ.)	20
ინსტიტუტის დირექციაში (1980–1996წწ.)	28
ნებისყოფა (აკად. ნოდარ ამადლობელი)	37
ხასიათი (აკად. ალექო თავხელიძე)	47
კურჩატოვის მოადგილე (აკად. მ.გ. მეშჩერიაკოვი)	51
პროფესორი ვლ. კეკელიძე	55
ბოლოსიტყვა	57

რედაქტორის წინასიტყვაობა

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ვახტანგ გურული

ზეციურის დედამიწაზე განხორციელების მცდელობა
ყოველთვის ჯოჯოხეთს იწვევს

კარლ პოპერი

ავტორი ივ. ჯავახიშვილის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჯერ პრობლემური ლაბორატორიის, ხოლო შემდეგ მაღალი ენერგიების ფიზიკის ინსტიტუტის შექმნის და ჩამოყალიბების უშუალო მოწმე და მონაწილეა. ის იყო ავტომატიზაციის ჯგუფის უფროსი, ინსტიტუტის სწავლული მდივანი, შემდეგ კი წამყვანი მეცნიერ თანამშრომელი.

წიგნში კარგადაა გადმოცემული ეპოქის არომატი– თვალსაჩინოდ და რეალისტურადაა აღწერილი სამეცნიერო დაწესებულებების თანამშრომელთა ყოფა, სამუშაო ატმოსფერო, მათი მენტალიტეტი და ისტორიული ფსიქოლოგია.

განსხვავებით სხვა უამთაღმწერელთა „საიუბილეო ლაქირებული ქრონიკისგან“, შეიქმნა ეპოქის ცოცხალი დოკუმენტი, დაწერილი კარგი („ჟურნალისტური“) ენით, სადაც ავტორი არც თავის თავს არ ინდობს და არც სხვებს.

ჯერ კიდევ არის საშუალება, აღვადგინოთ და შევუნარჩუნოთ ისტორიას მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრის ქართველ ფიზიკოსთა სახეები, წმინდა ადამიანური შტისები. უფრო მეტიც, ეს ჩვენი მოვალეობა და აუცილებლობაა.

ამჟამად, ალბათ საქართველოს რთული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამო, ჩვენი კულტურის ამ ასპექტს ყურადღება არ ექცევა. თუმცა, იმედია, მომავალში მოგონებების საარქივო კულტურას, საზოგადოება თავის კუთვნილ ადგილს მიუჩენს.

თბილისი, 2011 წ.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

Меж датами рождения и кончины

(А перед ними наши имена)

Стоит тире, черта, стоит знак минус

А в этом знаке жизнь заключена

Э. Рязанов

ჩვენს საუკუნეში მკითხველი საკმაოდ ინფორმირებულია და შეუძლია მოვლენების დამოუკიდებლად შეფასება. როცა საქმე ისტორიულ მოვლენას ეხება, მკითხველს არა მხოლოდ ავტორის მზა, ჩამოყალიბებული აზრი აინტერესებს, არამედ თვითონაც სურს შეაფასოს წაკითხული (რადგან ისტორია, როგორც ბალზაკმა შენიშნა, ყალბდება სწორედ იმ მომენტში, როცა ის იქმნება).

*ფიზიკოსთა ჯგუფი: დოც. გ.ჭილაშვილი, პროფ. ა.თავხელიძე,
აკად.ნ.ბოგოლიუბოვი, დოც. ვ.შედესტი, პროფ. ი.ვაშაკიძე, პროფ. ვ. ჭავჭავანიძე,
... (?), დოც. ი.ბუღაგოვი, დოც. რ.სალუქვაძე. თბილისი. 1969 წ.*

თუ მკითხველს მოეჩვენება, რომ ზოგიერთ ადგილებში მოგონებებს ძალზე პირადული ხასიათი აქვთ, შეუძლია გაიხსენოს აღიარებული პროფესიონალების – აკადემიკოს

ლ. ლანდაუს¹, მუსიკოს მ. როსტროპოვიჩის² შესახებ მათი მეუღლეების, აკადემიკოსების: ლ. პონტრიაგინის, გ. შახნაზაროვის, ანრი რუხადის და სხვათა ინტიმური, ყოფითი დეტალებით გამაოგნებელი მემუარები.

თითქმის ნახევარი საუკუნეა გასული, და აღწერილი ეპოქის ადამიანთა უმეტესობა უკვე იმ, უკეთეს ქვეყანაშია. რასაკვირველია, ისინი, როგორც თვით ავტორი, არ იყვნენ უნაკლო პიროვნებები. ამიტომ, ან სიმართლე უნდა დაწერო, ან არაფერი (ყველაზე უარესი კი ნახევარსიმართლის წერაა).

---

¹ ლევ ლანდაუ – თანამედროვეობის გამოჩენილი ფიზიკოსი (დაბ. 1908წ.), ნობელის პრემიის ლაურეატი, სსრკ მეცნ.აკადემიის აკადემიკოსი, სოც.შრომის გმირი. დაიბადა ბაქოში. მამა შექმნეული ინჟინერი იყო, დედა – პროფესორი. ბაქოს ეკონომიკური ტექნიკუმის დამთავრების შემდეგ სწავლა ლენინგრადის უნივერსიტეტში გააგრძელა. 1927 წელს მიაგვლინეს უცხოეთში, მათ შორის, ნ. ბორთან. 1937 წელს უნდა დაწვებულიყო “ფიზიკოსთა საქმე”, ამიტომ დააპატიმრეს, მაგრამ აკად. პ.კაპიცას ძალისხმევით, მალე გაანთავისუფლეს. ატომური ბომბის გათვლებში მისი წვლილიცაა, მაგრამ არ უნდოდა ტექნიკის განხრით მუშაობა. ამიტომ დაავალა შუამავლობა და საავტორო უფლებები გადასცა ახალგაზრდა ბ. ზელდოვიჩს, რომელიც შემდგომ სამგზის სოც. შრომის გმირი გახდა.

1962 წლის იანვარში მის საყვარელ მოწაფეს – ს. გერნშტეინს (ამჟამად ცნობილ აკადემიკოსს), დუბნაში ცოლი გაცივდა და სიომა მძიმე დეპრესიაში ჩავარდა.

დუბნის ფიზიკოსებიც დაუინებოთ სთხოვდნენ სემინარზე ჩასვლას. მოსკოვიდან დუბნაში ერთ-ერთი მოწაფის ავტომანქანით გაემგზავრა (სადაც მოყვა ავტოკატასტროფაში). ავტოავარიის შედეგად დაინვალიდდა. ამავე წელს მისცეს ნობელის პრემია. ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვალა 1979 წელს.

მეუღლე კორა დრობანცევა, ქიმიკოსი, ულამაზესი, ძლიერი ხასიათის ქალი იყო. მათ დარჩათ ერთი შვილი – იგორი. კორამ დარჩენილი სიცოცხლე მოგონებების წერას მოანდომა და 16 წლის შემდეგ გარდაიცვალა.

² მსტისლავ როსტროპოვიჩი (დაბ. 1927წ., ბაქო) – თანამედროვეობის გამოჩენილი ვიოლონჩელისტი, დირიჟორი და საზოგადო მოღვაწე. დაიბადა მუსიკოსების შექმნეულ ოჯახში. მამის გარდაცვალების შემდეგ გაუჭირდა ცხოვრება, ისწავლა საყოფაცხოვრებო ტექნიკის რემონტი. 1951 წ. მიიღო სახელმწიფო, 1964 წ. – ლენინური პრემია. ბრეჟნევის მმართველობის წლებში (მწვერალ სოლჟენიცინის მხარდაჭერის გამო) შეუზღუდეს საკონცერტო მოღვაწეობა. გენიალური მუსიკოსი იტანჯებოდა პროვინციებში ჩატარებული კონცერტებით. დაიწყო ღოთობა. . .

1974წ. იძულებული გახდა დაეტოვებინა ქვეყანა. 4 წლის შემდეგ კი მეუღლესთან ერთად ჩამოართვეს სსრკ მოქალაქეობა. აშშ-ში როსტროპოვიჩმა დიდი აღიარება მოიპოვა. გახდა ბევრი ქალაქის საპატიო მოქალაქე, მსოფლიოს 11 ქალაქში დაიდო ბინა. გორბაჩოვის ინიციატივით დაბრუნდა მოსკოვში. გარდაიცვალა 2007 წ.

მეუღლე გალინა ვიშნევსკაია (პირველი ქმრის გვარია) ცნობილი საოპერო მომღერალი, სსრკ სახალხო არტისტი, ძლიერი ნებისყოფის, ულამაზესი ქალი იყო. დაწერა საინტერესო მოგონებები. ის დღესაც მუშაობს, 85 წლის ასაკში, მის მიერ ჩამოყალიბებულ საოპერო სასწავლებელში. ჰყავს ორი ქალიშვილი.

კიდევ ერთი მიზეზი - ცნობილია რომ, „ეშმაკი დეტალებში იმალება“ და მე დარწმუნებული ვარ, რომ დიდი საქმეების წარმატება თუ ჩაშლა სწორედ ამ „წვრილმანებზეა“ დამოკიდებული, მაღალი თანამდებობის იქითა, ადამიანურ ფაქტორზე, თავისი პატარა სისუსტეებით. შეიძლება ეს „წვრილმანები“ დიდი ისტორიისათვის არც ისე მნიშვნელოვანია, მაგრამ ცნობილია ძალიან მცირე წრისთვისა (ან იქნებ, საერთოდ, მხოლოდ ჩემთვის...).

მოგონებების წერა ყოველთვის ძნელია (მით უმეტეს, როცა იცი, რომ მისი სრული ვერსიის გამოქვეყნებისგან თავს იკავებ). ხელახლა იხსენებ წარსულს.. მოქმედებს ნერვებზე, განწყობაზე. სულ ცდილობ, წვრილმან კინკლაობაზე არ დაიყვანო დიდი საქმე, რადგან გახსოვს, რომ „დათვის ვინც კლავს, ტყავიც მისია“.

ეს წიგნი პირადი გამოცდილების პრიზმაში ჩვენი საზოგადოების ზოგიერთი პრობლემის განხილვის მცდელობაა. წარსულის ინტერპრეტაციისას ავტორს უხდება, თავის თავზე, თავის დამოკიდებულებაზე ბევრი საუბარი, მაგრამ ასეთია თვით ჟანრის ბუნება. მე მაინც ვცდილობდი, ყველგან ფიქსირებული ვყოფილიყავი, როგორც „გვერდითი“, „სამსახურებრივი“ ფიგურა.

ისტორიაში უსამართლობის დატოვება არ შეიძლება. რაც არ გამოგივიდა, ისიც არ უნდა დამალო, რადგან ახალი თაობა მხოლოდ შეცდომებზე სწავლობს.

მაშ ასე, წარმოშობით (მამის გვარით) მე დასავლეთ უკრაინიდან ვარ; ენით, კულტურით, მსოფლშეგრძნებით – ქართველი; აღზრდით – იმერელი; განათლებით – რადიოფიზიკოსი და კიბერნეტიკოსი; მოწოდებით – პედაგოგი და ორგანიზატორი; გონების წყობით – მეცნიერი; გატაცებით კი – ტურისტი, ჟურნალისტი და ოფის-მენეჯერი. ასეთია ჩემი ავტობიოგრაფი.

უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტზე

Надо любить людей, но

не говорить им об этом

Сент-экзюпери

1959 წელს სკოლა ოქროს მედალზე დავამთავრე და უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტზე გამოცდები ჩავაბარე.

რადიოფიზიკის ჯგუფში ვსწავლობდი. რამოდენიმე კარგი ლექტორი გვყავდა: პროფესორი გივი ხუციშვილი, დოცენტები ალექო იშხნელი, გურამ ჭილაშვილი, ივანე ვაშაკიძე, უფროსი მასწავლებელი არკადი ქურჩიშვილი. 1961 წელს ფიზიკის დიდ აუდიტორიაში ვესწრებოდი ნილს ბორის, ნ.მუსხელიშვილის, ი.ბერიტაშვილის საჯარო ლექციებს. სამწუხაროდ, არ მომისმენია ისეთი ცნობილი პედაგოგების ლექციები, როგორებიც იყვნენ პროფესორები: ვაგან მამასახლისოვი და მათე მირიანაშვილი. ვერაფერი გავუგე დოც. გოგი ალექსანდრიას (ცნობილი მოჭადრაკის მამა). მისი „სამიანი“ მათემატიკურ ფიზიკაში ისე განვიცადე, რომ ფიზიკაზე ხელი ჩავიქნიე და გეოფიზიკის სპეციალობაზე გადავედი, შემდეგ კი კიბერნეტიკამ გამიტაცა და დავამთავრე ფიზიკის ფაკულტეტი კიბერნეტიკის განხრით.

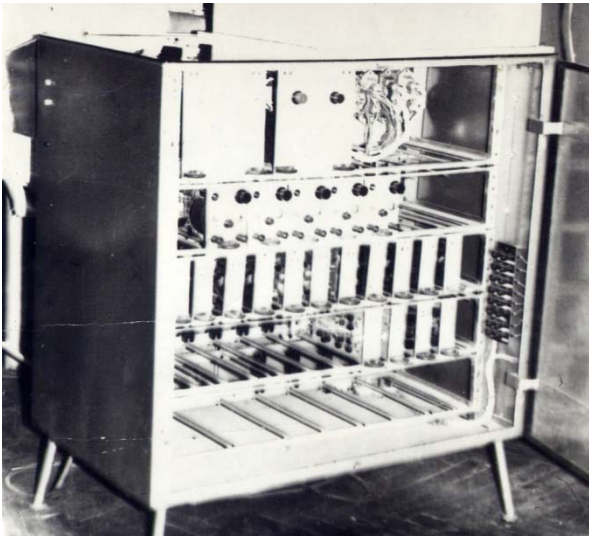
თანაკურსელები

ჩვენი (კიბერნეტიკის) კათედრის გამგე დოცენტი გივი ქანთარია იყო – სიმპათიური, ენერგიული, სუფთად ჩაცმული, უცოლო. კარგად ვსწავლობდი და რამდენიმე ამხანაგთან ერთად სადიპლომო შრომაზე კიევში გამიშვა. სამუშაოზე განაწილებისას კი კიბერნეტიკის კვლევითმა ინსტიტუტმა (დირექტორი ვ.ჭავჭავანიძე), კათედრაზე წარმოადგინა 30 კაციანი „აღმოსავლური წესით,” ნაცნობობით შედგენილი მოთხოვნა, რომელშიც მე, ფრიადლოსანი, არ შევდიოდი.

1964 წლის ნოემბერში კიევიდან, სადაც კიბერნეტიკის ინსტიტუტში (დირექტორი აკად. გლუშკოვი) სადიპლომო შრომას ვაკეთებდი, ამხანაგებზე ადრე ჩამოვედი. უნივერსიტეტის ბირთვული ფიზიკის ლაბორატორიაში, როგორც შეთანხმებული ვიყავით, უხელფასოდ დავიწვეე მუშაობა. დიპლომის დაცვა დეკემბერში შედგა. იანვარში კი პირველი ხელფასიც ავიღე.

იმ წლებში ფაკულტეტის დეკანი დოც. გურამ ჭილაშვილი იყო. ჩემთან ერთად ოთახში მუშაობდნენ: იური თევზაძე, თამაზ საჩალელი (ჩემი თანაკურსელები), ციალა იოსელიანი და ნოდარ ახობაძე.

ლაბორატორიაში აწყობილი

პირველი „ნახევრადავტომატი“, 1965წ.

ნოდარ ამალღობელი, მაშინ მეცნიერებათა კანდიდატი, 33 წლის იყო, დაოჯახებული, მაგრამ შვილი ჯერ არ ჰყავდა. რადგან შტატები არ გვეყოფნოდა, ნაბეჭდი პლატების მონტაჟზე სკოლის მაღალი კლასის მოსწავლეებს ვიწვევდით. მათ შორის იყო შოთა ვაშაკიძე, შემდგომში პროფესორი, რომელიც დიდხანს ცხოვრობდა ამერიკაში, 2005-2006 წლებში კი უნივერსიტეტის რექტორობის კანდიდატიც იყო.

მეზობელ ოთახში კი მეცნ.კანდიდატის, რეზო სალუქვაძის ჯგუფი მუშაობდა: ინჟინერ-კონსტრუქტორები ჯემალ ბაკაშვილი, ვადიმ შვარცმანი, გაიოზ ერადე, ფიზიკოსი ტარასი ყორბესაშვილი და ყოფილი პედაგოგი ფრიდონ თათრიშვილი. გაიოზ ერადემ, რომელიც ნიჭით უდავოდ ყველაზე მაღლა იდგა, რამოდენიმე წლის შემდეგ ვერ მოითმინა „ამალღობელ-სალუქვაძის დიქტატი“ (მისი სიტყვებია), აჯანყდა და პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში გადავიდა. გახდა ცნობილი გამომგონებელი, პროფესორი. მისი გვარი ხშირად ააპრესაში.

სარდაფის სართულის ნახევრადბნელ ოთახში ვმუშაობდით. ყველანი ახალგაზრდები ვიყავით და უკეთეს ცხოვრებაზე ვოცნებობდით. მე, ძალიან მინდოდა სწავლის გაგრძელება ასპირანტურაში – რუსეთში, მშობლებისგან შორს კვალიფიკაციის ამაღლება. ეს ახალგაზრდობის საერთო ეგოიზმია, დამახასიათებელი ყველა ეროვნებისთვის და ერთდროულად, ისტორიის მამოძრავებელი ძალაა.

დუბნა, მოსკოვის ოლქი (1966 – 1970წწ.)

Люди нелепы. Они никогда не пользуются свободой, которая у них есть и требуют той, которой у них нет

Нильс Бор

1965წ. შემდგომზე ნამაღლობელმა შემომთავაზა სერპუხოვოს ამქარებელზე (დაბა პროტვინო) იური პროკოშკინთან და იური პოპოვთან სტაჟირება (ასპირანტურა). ი.პროკოშკინი თბილისელი იყო და შედეგ აკადემიკოსი გახდა, ი.პოპოვმა კი მალე ლენინური პრემია მიღო.

პროტვინო ჯერ კიდევ მშენებლობის პროცესში იყო, ამიტომ მე გამიხარდა, როცა საბოლოოდ, ხანგრძლივი მივლინება დუბნის საერთაშორისო ცენტრში შემომთავაზეს.

ქ. დუბნაში თბილისიდან ზაფხულში ჩავედი. გამანაწილეს ყველაზე პრესტიჟულ საერთო საცხოვრებელში, ორსართულიან სახლში – ჟოლიო-კიურის ქუჩაზე. დერეფნის ბოლოს, ე.წ. „ქართველების ოთახში“, ადგილი არ იყო და როგორც „აზიატს“, კუთხე უზბეკების ოთხკაციან ოთახში გამომიყვეს.

თეორიული ფიზიკის ლაბორატორია. 1965 წ.

კარგი ბიჭები იყვნენ, მათ შორის ტოლიბი (შემდგომში, უზბეკეთის ცკ პირველი მდივნის, შრაშიდოვის სიძე, პროფესორი) და მაქსუდი (სამარყანდის უნივერსიტეტის მომავალი პრორექტორი). მეზობელ ოთახებში მცხოვრები ამხანაგებიც დღეს ცნობილი მეცნიერები

არიან: ბაქოელი აკადემიკოსი— რუფატ მირ-კასიმოვი, პროფესორები ვ. გარსევანიშვილი, ჯ. ხუბუა, ლ. ღლონტი და სხვ.

ნაქირავებში ან სხვა საერთო საცხოვრებელში ცხოვრობდნენ მომავალი პროფესორები: ა. კვინიხიძე, ფ. ტყეშელაშვილი, ლ. სლეპჩენკო, მ. ელიაშვილი, შ. ვაშაკიძე, ი. თევზაძე, მ. მესტირიშვილი, თ. გრიგალაშვილი, შ. შოშიაშვილი, გ. რჩეულიშვილი, მ. ჯღარკავა, ვ. ალიზაძე, კ. ნიორაძე, ბ. ჭილაძე .

*მარცხნიდან მარჯვნივ: ა. კვინიხიძე, მ. ელიაშვილი, ზ. კერესელიძე, ლ. ღლონტი, ...(?)...
ლ. სლეპჩენკო, ფ. ტყეშელაშვილი, ი. თევზაძე, მ. ჯღარკავა, ნ. კუციანი, მ. ხაველიაშვილი.
სასტუმრო „ღუბნა“-სთან 1969 წ.*

ჩემი ხელმძღვანელი იური კარუავინი (მაშინ სიმპათიური გარეგნობის ახალგაზრდა მეცნიერი, ავტობიოგრაფიის განყოფილების გამგე), რამდენიმე თვით გახლდათ მივლინებით ჟენევაში. კვირა დღე იყო. ლაბორატორიაში კაბელით ინფორმაციის გადაცემის ახალ პროექტს ვამზადებდი. შენობაში მარტო მე ვიყავი. ამ დროს შემოვიდა ი. კარუავინი . დაინტერესდა პროექტით, გაიტანა თავის ოთახში და ათიოდე წუთში მასთან სამუშაოდ გადასვლა შემომთავაზა. ცხადია, რომ გადავსულიყავი, მეტი ხელფასი მექნებოდა, მაგრამ უნივერსიტეტის ღალატი გამოდოდა, ამიტომ უარი ვუთხარი ... შემდეგ კი, უფროსი ინჟინრის ნახევარგანაკვეთზე შევთანხმდით. ასე ვიღებდი ხელფასს ასპირანტურის სტიპენდიასთან ერთად 1970 წლამდე.

ი.კარუაინი (დვას) ექსკურსიაზე

უზბეკებიდან მალე ოთხადგილიან ოთახში გადავედი, სადაც სულ ორნი ვიყავით. შემდეგ კი მომიხდა ბინის დაქირავება, რაც დიდ პრობლემას წარმოადგენდა დუბნაში, ი.კარუაინმა, ჩემი თანდასწრებით სთხოვა საერთო საცხოვრებელზე ლაბორატორიაში მოსულ თვით ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილეს. მის პასუხზე: Нет мест, я даже физикам ГДР отказал, ი.კარუაინმა იუმორით უპასუხა: Он тоже из ГДР -Грузинская Демократическая Республика.

ყველას გაეცინა, მაშინ გავრცელებული ანეკდოტი გაგვახსენდა: Поезд отправляется из Тбилиси в Советский союз.

დუბნა 1967 წელს

ნაქირავებ ბინაში შხაპი არ იყო. ხშირად მიწვევდა ხოლმე საერთო საცხოვრებელში შეპარვა, შემდეგ ი.თევზაძესთან მოსვენება და გარეთ სადამოს 10 საათზე მინუს 20 -30 გრადუსიან ყინვაში ავტობუსის ლოლინი. ალბათ, ახალგაზრდობის გამო, თორემ ახლაც მიკვირს, როგორ არ გავცივდი ასეთ პირობებში. უბრალო გრიპით ჩაწოლავ კი პრობლემა

გახლდათ –თორემ ვინ იყო ან სადილის გამკეთებელი ან წამლის მომტანი? გამოსავალი ... თბილისიდან ხელოსნებისთვის გამოტანებული საწოლის ქვეშ მუდამ მტვრიანი რამდენიმე არყის თუ სპირტის ბოთლი ეწყო (რადგან, სასმელს საერთოდ არ ვსვამ დღემდე). სიცხიანი, ძლივს ვახერხებდი ბოთლის გამოღებას, საცობის მოხსნას... ეს იყო ჩემი სადილიც, ვახშამიც და წამალიც. მეორე დღეს კი, თავს უკეთ ვგრძნობდი და ასე დავდიოდი სამსახურში.

წამყვანი მეცნიერები, აკადემიკოსები კი ორსართულიან კოტეჯებში ცხოვრობდნენ, სადაც, რატომღაც, ეზოში ბაღასი ყოველთვის მოუთიბავი იყო. ავტომანქანა „ვოლგის“ გარდა ეზოში პატარა კატარა – გლისერიც ჩანდა. თუმცა ეს არავის უკვირდა და სამსახურში მაინც ველოსიპედით დადიოდნენ. კოტეჯები უბრალოდ იყო მოწყობილი და დერეფნებში „ბუნებრივი ცხოვრების სტილი“ იგრძნობოდა: რეზინის ჩექმები, თევზსაჭერი ბადეები, ჩოგნები, წყლის თხილამურები და ა.შ... პარკეტი, ე.წ. „ხრუსტალი“ და „ევრო-რემონტი“ მე იქ არ მინახავს. მთელ ქვეყანაში აღიარებული „ბირთვული ფიზიკის“ სახელმძღვანელოების ავტორებს, მოსკოვის უნივერსიტეტის ლექტორებს, ავტორიტეტის გარეგნული ატრიბუტიკა უბრალოდ, არ სჭირდებოდათ.

მეცნიერთა კოტეჯები

თბილისის შემდეგ ძალიან გამიჭირდა პატარა ქალაქის ფსიქოლოგიის შეგუება, სამსახურის დერეფანში მთელი დღე რომ ხედავ ადამიანს, იგივეს ხედავ სასადილოში. საღამოს, როცა დღის შთაბეჭდილებებს გინდა გამოეთიშო, იგივე თანამშრომელია კინოში, სკვერში.

დუბნაში, იმ წლებში 15 ათასი მოსახლე იყო (2008 წელს 30 ათასი გახდა. მეორე, საქარხნო ნაპირის ჩათვლით კი– 60 ათასი).³

³ ვოლგის მეორე ნაპირზე 1942 წლამდე ატუპოლევის და ა.მიქოიანის მიერ შექმნილი №30 ავიაქარხანა მუშაობდა, სადაც ჰიდროთვითმფრინავებს ცდიდნენ, ომის შემდეგ კი ტყვე გერმანელი ავიაინჟინრები მუშაობდნენ. “მოსკოვის ზღვის”ადგილზე იყო ქალაქი კორჩევი და ასამდე სოფელი. ეს ტერიტორია ბერიას საყვარელი სანადირო ადგილი ყოფილა, ამიტომ ციკლოტრონი ააშენა აქ.

უფრო პატარა ქალაქია ფიზიკოსთა მეორე ცენტრი სერპუხოვოს ახლოს – პროტვინო, რომელზეც ასეთი ანეკდოტი მიაძვებს: დუბნაში, შენობიდან გამოსვალ თუ არა, შენზე ჭორი მაშინვე ვრცელდება, პროტვინოში კი – შენობიდან გამოსვლამდეო ...

დუბნაში განსაკუთრებული მომარაგება იყო, ცხოვრება კი ძალიან იაფი, ჩემი ორმაგი ხელფასი სად წამელო, არ ვიცოდი (ნაქირავები ბინა 25 მანეთი ღირდა).

ახლა ძნელი წარმოსადგენია მაგრამ, როდესაც 1956 წელს ქალაქის სახელზე კამათობდნენ, მეცნიერთა წინადადება „ლეპილოვი“ ან „მეშჩერიაკოვი“ იყო, თუმცა მოსკოვმა მდინარის სახელი– დუბნა დაამტკიცა (წინა წლებში კი დასახლებას დუბნო ერქვა). ჭკვიანური გადაწყვეტილება იყო, რადგან 2000 წელს, როცა დუბნის მშენებლის, ლეპილოვის ძეგლის დადგმა უნდოდათ, წამყვანი მეცნიერები წინაღმდეგი იყვნენ, რადგან ის, ფაქტობრივად, დამონებულ პატიმართა ბანაკის უფროსი გახლდათ.⁴ ლეპილოვი ავტოავარიაში გარდაიცვალა.

იმ წლებში გარდაიცვალა მსოფლიოში თავის დროზე უდიდისი სინქროფაზოტრონის შემქმნელი, აკადემიკოსი ვვექსლერი. დავესწარი მეცნიერებათა აკადემიიდან მის გამოსვენებას. კუბო გამოიტანეს: აკადემიის პრეზიდენტმა მ.კელდიშმა⁵, აკადემიკოსმა მილიონშიკოვმა და სხვებმა.

აკადემიკოსი ვვექსლერი (მარჯვნიდან მესამე)

---

⁴ პატიმრების გარდა დუბნას აშენებდნენ . . . ბალტიისპირეთის მეძავეები, რომლებიც ომის დროს გერმანელებთან თანამშრომლობდნენ.

⁵ მსტისლავ კელდიში (დაბ. 1911წ., რიგა) - გამოჩენილი მათემატიკოსი, სსრკ მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი (35 წლის ასაკში), სამგზის სოც.შრომის გმირი. ამ წოდებით დაჯილდოებული იყო მხოლოდ 11 მეცნიერი: ტუპოლევი, სახაროვი, კურჩატოვი, ილიუშინი, ალექსანდროვი, შნოლკინი, სლავსკი, ვანიკოვი, ზელდოვიჩი, ხარიტონი და დუხოვი. 1973 წელს ოპერაციის შემდეგ დაკარგა შრომის უნარი და 64 წლის ასაკში მოითხოვა (არ უშვებდნენ), მეცნ.აკადემიის პრეზიდენტობის თანამდებობიდან გათავისუფლება.

მკელდიშის დედა – სკვორცოვა თბილისელი იყო. მამით კი ბოშურ-პოლონური წარმოშობა ჰქონდა (ამიტომაც იყო შავთვალწარბა). მას შემდეგ, რაც ამერიკელებმა მთვარეზე კოსმონავტები გაუშვეს და საბჭოური კოსმოსური პროგრამა სამარცხვინოდ ჩამორჩა, მკელდიშმა ჯერ განცხადება დაწერა წასვლაზე, შემდეგ კი დეპრესია დაეწყო და თავის აგარაკის გარაჟში, მანქანის გამონაბოლქვით, თავი მოიკლა. მილიონშიკოვმა კი (რომელიც მუდამ სახეაწითლებული იყო ხოლმე), იმდენი გააკეთა, რომ ავტოავარიაში მოხვედრილი აკადემიკოსი ლ.ლანდაუს საავადმყოფოდან შინ გადაყვანა შუა ზამთარში მოითხოვა. ლანდაუს ეზოში სეირნობისას ფეხის თითის მოყინვისგან ჯანმრთელობა შეერყა და მალე გარდაიცვალა.

ვექსლერი 14 წლის ასაკში გაექცა დედას, საეჭვო ყოფაქცევის ქალს და კომუნაში ცხოვრობდა (ვექსლერი მამინაცვლის გვარია). მეუღლე მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი ჰყავდა. გასაიდუმლოების გამო, მისი აღმოჩენა ვერ წარადგინეს ნობელის პრემიაზე. 56 წლის ასაკში, მეორე ცოლთან შვილი შეეძინა. თვითონ კი 3 წელიწადში გარდაიცვალა. დაკრძალვისას, ახალგაზრდა, 25 წლის შაგაბიან გოგონას დანახვაზე საზოგადოება სამწუხაროდ, ოხუნჯობდა: „60 წელს მიტანებული ქმარი უყვარს, თუ მისი დატოვებული ქონებაო?!“

ისევე, როგორც ევროპაში, დუბნაშიც სამსახურში ველოსიპედით სიარული მოდაში იყო. ერთხელ, საპირველმაისო დემონსტრაციის შემდეგ ტრიბუნაზე ავედი, ჩვენი დირექტორის მოადგილის, ნ. გოვორუნის⁶ სანახავად. მას შარვლის ტოტზე... სარეცხის ხის საჭერი ეკიდა – ველოსიპედის გაპოხილი ჯაჭვისგან დასაცავად...

იმ წლებში, ქალაქში ქურდობას ადგილი არ ჰქონდა. ერთხელ, სასტუმროს წინ ველოსიპედი მთელი ღამით დამრჩა. დილით, ბინიდან რომ გავედი, მერე გამახსენდა. ეჭვიც არ მეპარებოდა, რომ ადგილზე დამხვდებოდა.

სუფთა, პატარა, მწვანე ქალაქს, კეთილმოწყობილი საერთაშორისო კლასის სასტუმროთი, ხშირად იყენებდნენ სპორტსმენების დასასვენებლად. სწორედ აქ გავიცანი იმ

---

⁶ ნიკოლოზ გოვორუნი (დაბ. 1930წ.) – მათემატიკოსი, სსრკ მეცნი.აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი. ბავშვობა სამამულო ომის დროს ოკუპირებულ ლუგანსკში (უკრაინა) გაატარა. დაიჭრა ფეხში, მკურნალობდა საქართველოში. დიდხანს მუშაობდა დუბნაში, გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორის მოადგილედ, სადაც მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა ეგმ “ბესმ-6”-ის პროგრამული უზრუნველყოფა.

დროისთვის ცნობილი მოჭადრაკე ალა კუშნირი (ნონა გაფრინდაშვილის მოსკოველი მეტოქე), მოსკოველი ჟურნალისტი კლარა აბრამია და სხვები.

დუბნა.ხედი ვოლგიდან

დუბნაში შევიძინე მეგობრები და ამხანაგები. ყველა მენდობოდა. ჩემთან მივლინებით ჩამოდიოდნენ მოსკოვიდან (მახსოვს ФИАН, საავიაციო მოტორების ცენტრალური ინსტიტუტი ЦНИИАМ, მოსკოვის უნივერსიტეტი), ტომსკის უნივერსიტეტიდან, ალმა-ათის ფიზიკის ინსტიტუტიდან, ჟუკოვსკიდან (ЦАГИ), თბილისიდან (“ვეკუას”, ფიზიკის ინსტიტუტი) და სხვ. იმდენად გავთამამდი, რომ როცა ნობელის პრემიის ლაურეატს, აკადემიკოს პავლე ჩერენკოვს, თანამშრომლების მივლინებით გამოგზავნა უნდოდა, მე (ახალგაზრდული ფამილარობით), ცოტა მშრალი დეკემბა გავუგზავნე, რომელიც (როგორც ჩვენი დირექტორის მდივანმა მითხრა), მას არ მოეწონა. კარგ სამუშაო ფორმაში ვიყავი, ამიტომ ჩემი გადაბირება ი.კარჟავინის გარდა სხვებმაც მოინდომეს.

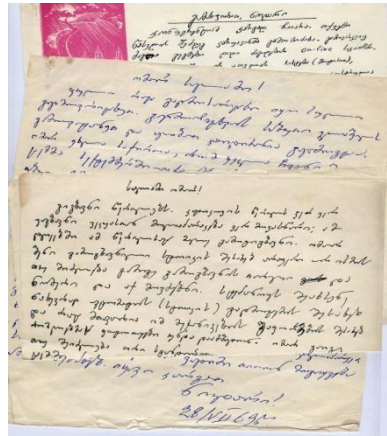
თბილისიდან ჩამოვიდა ფიზიკის ინსტიტუტის თანამშრომელი, ცნობილი მეცნიერი, ნინო როინიშვილი, რომელმაც საუბარი ჩამომიგდო სამსახურის შეცვლის თაობაზე, მაგრამ ბოლოს, თვალეში შემომხედა და მითხრა – „თუმცა, ისიც ვიცი, რომ ამადლობელის ერთგული ხართ და არაფერი გამოვა“...

ჩვენი გაცნობის ისტორია კი ასეთი იყო: მე ყირიმში, ალუშტის კონფერენციაზე ვიყავი. ჩვენს ავტობუსს გავეყევი აეროპორტში, კონფერენციის მონაწილეების დასახვედრად. გზაში გავიცანი სიმპათიური, ახალგაზრდა თბილისელი ქალი, რომელმაც მითხრა, რომ კომპიუტერის დაპროგრამებაში მუშაობს. რამდენიმე დღე პლაჟზე მის უკეთ გაცნობას ვცდილობდი, ვიდრე ჩვენმა თანამშრომელმა, ბიჭიკო ცინცაძემ არ მითხრა, რომ ეს ქალი ცნობილი მეცნიერი ნინო როინიშვილია, გათხოვილია და ქმარიც ფიზიკის ინსტიტუტში დირექტორის მოადგილეაო. . .

თბილისიდან სისტემატურად მიგზავნიდნენ ხოლმე მათთვის დეფიციტურ რადიოდეტალების სიას. ჩვენი ლაბორატორიის დავალებების გარდა, მომარაგებას

(ნამდღობელთან შეთანხმებით), სხვა ლაბორატორიებიც მთხოვნენ. ასეთი იყო, მაგალითად, მურიკო ჩიხლაძის ლაბორატორია.

საქმიანი მიმოწერა ნამდღობელთან

ერთ წვიმიან დღეს, დუბნის საცდელ წარმოებაში, ჩვენი შეკვეთის მომარაგებისთვის თბილისიდან გამოგზავნეს უნივერსიტეტის გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტის ინჟინერი— ჯუმბერ ლეჟავა. მავთულის მიძივე შეკვერა ეჭირა. საამქრომდე მივაცილე. და იმ დღიდან დავმეგობრდით. ჯუმბერი მეცნიერების და ტექნოლოგიების სამინისტროშიც მუშაობდა. მეუღლის გარდაცვალება ძალზედ განიცადა, ერთ-ერთ ოთახში მისი მუზეუმიც მოაწყო. მალე სტრესისგან თავის დასაღწევად სპორტზე გადაერთო, გინესის რეკორდების წიგნშიც შევიდა და ცნობილი ველომოგზაური გახდა.

გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორის, მ.მეშქერიაკოვის მოადგილე გიორგი ზაბიაკინი იყო. ჩემს ხელმძღვანელს, კარუაინს მასთან ცუდი ურთიერთობა ჰქონდა (მიაჩნდა, რომ ქუენევაში ყოფნისას მისი თანამდებობა დაიკავა).

გ.ზაბიაკინმა, კარიერის ზენიტს რომ მიაღწია (მეცნიერებათა დოქტორი, კარგი მანქანა, კარგი ოჯახი, მოსკოვში სხვადასხვა საკავშირო კომიტეტის წევრი), თავისი მდივანი საყვარლად გაიხადა, საქმეები აერია, მოუწია მოსკოვში გადასვლა და ისე გაალოთდა, რომ გელენჯიკში, ავტომობილზაციის ტრადიციულ საკავშირო კონფერენციაზე, დავინახე, თუ როგორ შემოვიდა მთვრალი აუდიტორიაში და სიტყვა გააწყვეტინა მომხსენებელს. ბოლოს ის მოსკოვში კოსმოსური კვლევის ინსტიტუტში (ИКИ) მივლინებისას ვნახე. ინსტიტუტის დირექტორი ცნობილი აკადემიკოსი რ. საგდევეი იყო (2000-იან წლებში ამერიკაში გადავიდა საცხოვრებლად).

გ.ზაბიაკინი ერთ პატარა, მტვრიან, აპარატურით გაწყობილ ოთახში იჯდა. მოტეხილი ცხოვრებისაგან, ღოთობისაგან, აპათიური. ჩემთვის საშვის დაშვებას აჭიანურებდა – ალბათ, არ უნდოდა, რომ ამ მდგომარეობაში მენახა...

დაახლოებით ერთი წელი, მე, ინჟინერი სლავა სემიონოვი და აღმათელი უენია ლობანოვი ახალი ავტომატიზებული სისტემის შექმნაზე ვმუშაობდით. რაციონალური წინადადებების მოწოდებებიც კი მივიღეთ. არავინ ერეოდა ჩვენს საქმეში (არაგემიური სამუშაო იყო). მოახლოებულ ადგილობრივ კონფერენციაზე (ნ. გოგორუნი ხელმძღვანელობდა) გადავწყვიტეთ ჩვენი ნაშრომის გატანა. ეს ჩემი პირველი სამეცნიერო ნაშრომი იყო და ბუნებრივია, ძალიან მონდომებული ვიყავი, მაგრამ ...

ჩვენ მიერ შექმნილი ელექტრონიკა (ინტერფეისი)

ბესმ-4 კომპიუტერისთვის. 1967 წ.

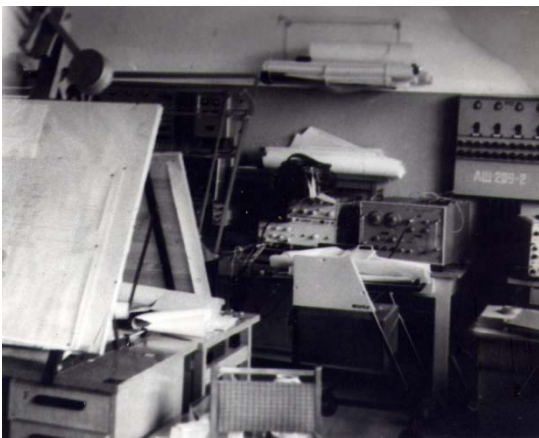
კონფერენციაზე გამოსვლას ესწრებოდა ჩვენი კოლეგა, ინჟინერი ვერმოლაევი, რომელსაც თურმე, ეს მასალა თავისი დისერტაციისთვის უნდოდა, მაგრამ, ჩვენთან ამ თემაზე საუბრისგან თავს იკავებდა (თუმცა, წვრილმან ინტრიგებს კი მიწყოდა). ისარგებლა ჩემი გამოუცდელით (განყოფილების გამგე ი.კარუაინი თანაავტორად არ შევიყვანე), კონფერენციაზე განხილული მოხსენება ამოიღო შრომების თეზისებიდან და თანამშრომლები ამომხედრა. რამდენიმე წელიწადში, დაცვის შემდეგ, ვერმოლაევი სამუშაოდ ქარხანაში გადავიდა. მაგრამ, მაშინ მე იმდენად ვიყავი გაოგნებული, რომ თავის დაცვაც კი არ მიცდია: ახალგაზრდა მეცნიერს პირველ შრომაში, პირიქით, ხელი უნდა გაუმართო. ყველაფერი დასრულდა ი.კარუაინის „ბრძნული“ გადაწყვეტილებით: *Езжайте в свою Грузию и там защититесь...*

ნამაღლობელმაც ჩათვალა, რომ რუსებთან წინააღმდეგობას აზრი არ ჰქონდა და ჩემი ნამუშევარი ასე მიეწერა სხვის დისერტაციას.

ი.კარუაინის რამდენიმე წელიწადში განყოფილება დაუხურეს და მოუწია მოსკოვში გადასვლა ი.კურჩატოვის სახელობის ატომური ენერჯის ინსტიტუტში, შემდეგ სხვა კვლევით ინსტიტუტში. ის 2003 წელს გარდაიცვალა.

ერთხელ თბილისიდან ლევან მარკოზაშვილი (ჩვენი კომპიუტერის „რაზდან-2“ ინჟინერი) ჩამოვიდა. ინჟინერ ვადიმ კოტოვთან ერთად ვორონეჟში 2-3 დღით მატარებლით უნდა წავსულიყავით, საბჭოთა კავშირში პირველი სამაგიდო, პერსონალური კომპიუტერის, „ელექტრონიკა-100“ შესაკვეთად. საკმარისი მასალა მქონდა დისერტაციისთვის და ეს თემატიკა მე არ მესხებოდა.

უნივერსიტეტი (რადგან თბილისში არ ვიყავი), მივლინებას ვერ მიფორმებდა. დუბნის კადრების განყოფილებამ კი (რადგან 0,5 განაკვეთზე ვიყავი), თავი შეიკავა. მომიწია მივლინების ხარჯების ჩემი ხელფასიდან გადახდა. საბოლოოდ, ნამდლობელმა ეს ახალი კომპიუტერი მიიღო, ალბათ საბჭოთა კავშირში ერთ-ერთმა პირველმა ⁷ (ცხადია, სამხედროების და კოსმოსური თემატიკის შემდეგ).

ინტეგრალურ სქემებზე გადასვლა,

ნაბეჭდი პლატების დაპროექტება პირველად საკონსტრუქტორო დაფებზე დავიწყეთ.

დუბნა. 1969წ.

1969 წლის ზაფხულში, დუბნის ახლოს რკინიგზის სადგურთან (ბოლშაია ვოლგა) ნაქირავეები ბინის დიასახლისმა ახალი წლისთვის ბინის დაცლა მოითხოვა. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში ყველაფერი აეწყო, აღარ შემეძლო ისევ ბინის ძებნა (თან რატომღაც მილიცია თბილისიდან ამოწერას მოხოვდა და წლობით თითქმის არალეგალურად ვცხოვრობდი). ამიტომ, გადავწყვიტე თბილისში დაბრუნება.

---

⁷ პირველი საბჭოთა მინი-ეგმ და საერთოდ, მიკროელექტრონიკის მიმართულების შექმნაში, დიდა ფილიპ სტაროსის (1917- 1979წწ.) ღვაწლი. ეროვნებით ბერძენი, ის მუშაობდა აშშ-ში ატომურ პროექტზე (მისი ნამდვილი გვარია ალფრედ სარანტა). როგორც ბერიას აგენტი, ის 1950 წლიდან გამოიქცა ქპრალაში, ხოლო 1956წელს მიიწვიეს სამუშაოდ ქლენინგრადში. მალე მარშალ დ.უსტინოვის ინიციატივით ის გახდა ზელინოგრადის (მოსკოვის ოლქი) კომპლექსის მეცნიერ-ხელმძღვანელი. ჩინოვნიკთა ინტრიგების გამო სიცოცხლის ბოლო წლებში მუშაობდა ქვლადივოსტოკში.

დეკემბრის თვეში, მოსკოვში სეირნობისას დავინახე, რომ კლიმენტ ვოროშილოვის პანაშვიდზე, სასტუმრო „მოსკოვი“-ს ახლოს, რიგში უამრავი ხალხი იდგა. სამხედროები მიყვარს, რიგში მეც ჩავდექი. პალტოს ზედა ჯიბეში იმ დღეს ნაყიდი სათვალე მედო. მოულოდნელად, უკნიდან ხალხის ნაკადი მომაწვა. ჩემს წინ მდგომ ჯარისკაცებს მოუწიათ ცოცხალი ჯაჭვით ხალხის მასის შეჩერება. მე საერთოდ ვერ ვინძრეოდი, ისე ვიყავი ჩახუტებული ჯარისკაცებთან და გადავწყვიტე ჭყლეტისგან თავის დაღწევა:

- Очки, очки сломаются – ვევიროდი მე.
- Какие очки, они же на носу, ё.т.м... მპასუხობს ჯარისკაცი.

ძლივს გავაგებინე, რომ რიგიდან გამოსვლა მინდოდა. გამომართია და ერთი პანდურიც მომაყოლა...

ასე დამამახსოვრა თავი კ. ვოროშილოვმა, რომელსაც შურდა მარშალ მ.ტუხაჩევსკის და მისი რეპრესიების მიზეზად თვლიან.

თბილისი. ინსტიტუტის გახსნამდე (1970-1979 წწ.)

Хорошо только полная правда –
Полуправда ничего не стоит

Стефан Цвейг

Живя с людьми, не забывай того,
что узнал в уединении;
В уединении обдумывай то,
что узнал из общения с людьми

Л. Толстой

დუბნიდან თბილისში საბოლოოდ 1970 წლის იანვარში, რიგაში დასვენების შემდეგ, დავბრუნდი. ჩვენს ლაბორატორიაში ჩინებულ გუნებაზე და დიდი იმედებით მივედი.

– მე ბევრი ვიფიქრე და გადავწყვიტე, სამუშაოდ ცალკე ოთახი მოვცე. მეორე მაგიდაზე კი ციალა იოსელიანს გადმოვიყვან, – მითხრა ამაღლობელმა.

ეს იყო უნივერსიტეტის მეორე კორპუსის სარდაფის სართულზე პატარა, მყუდრო, საკმაოდ ბნელი ოთახი. მეზობელ ოთახში ეგმ „რაზდან-2“ მუშაობდა. დიდ, საერთო ოთახში ნამადლობელს თავისი ძველებური, დიდი საწერი მაგიდა, ფაქტობრივად, „სამონტაჟო საამქროში“ ედგა. რეზო სალუქვაძეს განყოფილებას კი დერეფნის გადატიხვრა მოუწია.

უკვე ამ წლებში ჰქონდა ნამადლობელს სქელი საქაღალდე მომავალი ინსტიტუტის სამტატო განრიგით და სხვა საბუთებით. წარწერა ყდაზე „ინსტიტუტის მასალები“ მაშინდელ რეალობაში ფანტასტიკურ შთაბეჭდილებას სტოვებდა.

ძირითად საქმეს, რისთვისაც დუბნიდან ჩამოვედი, ვერ ვიწყებდი... მალევე კორპუსში, თსუ გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტში („ვეკუას ინსტიტუტში“),⁸ ჩვენი ოთახი ჯერ კიდევ გასარემონტებელი იყო. ლოდინში 2 წელი შეუმჩნეველად გავიდა.

ერთხელ, ნამადლობელმა სარჩილავით კოსტიუმი დაიწვა. დილიდანვე წავიდა საყიდლად, იაფი ვერ იშოვა და ხელცარიელი დაბრუნდა, გულჯავრიანი ციალასთან შემოვიდა (ასე იცოდა ხოლმე) და ბოლოს, მეჩხუბა. ასეთი გაუგებარი, ემოციაზე აგებული „გარჩევები“ სულ უფრო გახშირდა და რუსეთში, მშვიდ გარემოში მუშაობას შეჩვეულს, ძალიან მთრგუნავდა. 1971 წელს გაზაფხულზე ჩვენი ურთიერთობა დაიძაბა. რასაკვირველია, ამაში ჩემი წვლილიც იყო – გამიჭირდა „თბილისურ“ სამუშაო სტილზე გადასვლა („იმან თქვა, ამან თქვა“) – წვრილმანი კონტროლით.

1972 წლის ივნისი იყო. მე და ახალგაზრდა ინჟინერი მიშა ცხვარაძე მშენებლებს ახალი ლაბორატორიის პარკეტის დაგებაში ვესხმარებოდით. გუდრონიც კი ჩვენ მოვხარშეთ კოცონზე. ოთახის გამყოფ მინის ტიხარს პულვერიზატორით ვღებავდი. სადამოს 9 საათზე ნამადლობელი და რ.სალუქვაძე მათი ამხანაგის დაბადების დღიდან მოვიდნენ. საჭკესთან რეზოს მეგობარი ჯ.ცაავა იჯდა. შექვიფიანებულები იყვნენ. გამომართვეს პულვერიზატორი და, ასე ვთქვათ, „დამეხმარნენ“ შედეგაში. შემდეგ, მიუხედავად ჩემი უარისა (ყველა იქვე ცხოვრობდა), მანქანაში ჩამსვეს და შინ წამიყვანეს.

1972 წლის აგვისტოში ჩვენი პრობლემური ლაბორატორია უნივერსიტეტის მე-2 კორპუსიდან ახალ, ორსართულიან შენობაში გადავიდა (მალევე კორპუსიდან 500 მეტრში). თანამშრომლებმა ყველა ოთახი „ჩვენებურად“, სტიქიურად დაიკავეს და მე ჩემი სამუშაო მაგიდის შეტანა... სააქტო დარბაზში მომიწია. ეს რომ ნამადლობელმა დაინახა, გამიხსნა ა.

---

⁸ ილია ვეკუა (დაბ. 1907წ., სოფ.შეშელეთი) – სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, სოც.შრომის გმირი. 1951 წლამდე თბილისში მუშაობდა. 1950 წელს მიღებულ სტალინურ პრემიას მალე მოჰყვა საქ. კპ ცკ პარტიული სასჯელი (აკად. ნ.მუსხელიშვილთან ერთად) „კადრების დაწინაურებაში შეცდომებისთვის“. ი.ვეკუამ მუშაობა დაიწყო მოსკოვის ოლქში (ЦАГИ), შემდეგ გახდა ნოვოსიბირსკის უნივერსიტეტის რექტორი. თბილისში 1965 წელს დაბრუნდა. იყო თსუ რექტორი, თსუ გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტის მეცნ. ხელმძღვანელი, მეცნ. აკადემიის პრეზიდენტი. სიცოცხლის ბოლო წლებში ოპერაციის გამო საუბარი უჭირდა. ამ წლებში დაწერილმა მისმა მონოგრაფიამ სსრკ სახელმწიფო პრემია მიიღო. გარდაიცვალა 1977 წელს.

თავხელიდისთვის განკუთვნილი საუკეთესო, დიდი კაბინეტი და რადგან ის მოსკოვში იყო, 7 წელი (ნამადლობელის დირექტორად დანიშვნამდე) იქ ვმუშაობდი.

ექსპერიმენტული ინფორმაციის დამუშავების სისტემის მონტაჟის წინ დიდი გამომთვლელი მანქანის - „ბესმ-4“-ის გადაკეთება იყო საჭირო (მანქანის უფროსები: ზურაბ დიდიშვილი და ჯუნი ქელბაქიანი). ამაზე ნამადლობელი რეზო ბერულავას („ვეკუას“ ინსტიტუტის მოდერნიზაციის განყოფილების გამგე) მოვლაპარაკა. რადგან ჩემთვის უცხო კოლექტივთან მქონდა საქმე, გადავწყვიტე, დიდი სემინარის ჩატარება, სადაც ჩვენგან რამდენიმე მომხსენებელი გამოვიდოდა. ცხადია, ნოდარის შესავალ სიტყვას დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებდი.

სემინარისთვის ერთი თვე ვემზადებოდი. მე არ ვიცოდი, რომ „ვეკუას“ ინსტიტუტში (როგორც თითქმის ყველგან თბილისში), ბევრი ნაცნობობით მოწყობილი ინჟინერი მუშაობდა, მათემატიკოსებს კი (ფიზიკოსებისგან განსხვავებით) ინტრიგებისკენ მიდრეკილება⁹ ჰქონიათ. ყოველივე ეს ნამადლობელმა ჩემზე უკეთ იცოდა, ამიტომ სემინარის წინა დღეებში ჩემთან ძალიან აღელვებული შემოვიდა - „რა აუცილებელი იყო ეს სემინარი?“ – იმეორებდა ის. სემინარის წინა საღამოს ჩვენი ფაკულტეტის თანამშრომელმა შოთა გელაშვილმა, რომელმაც ბირთვულ ფიზიკაში საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა, მთელი ლაბორატორია შინ დაგვპატიჟა. მე სასმელისგან თავი შევიკავე, თუმცა ბევრი მაძალეს და ნამადლობელის დაცინვაც დავიმსახურე: „ციალა შენზე მაგარიათ“ (უყვარდა ხოლმე სუფრაზე ასეთი ხუმრობები).

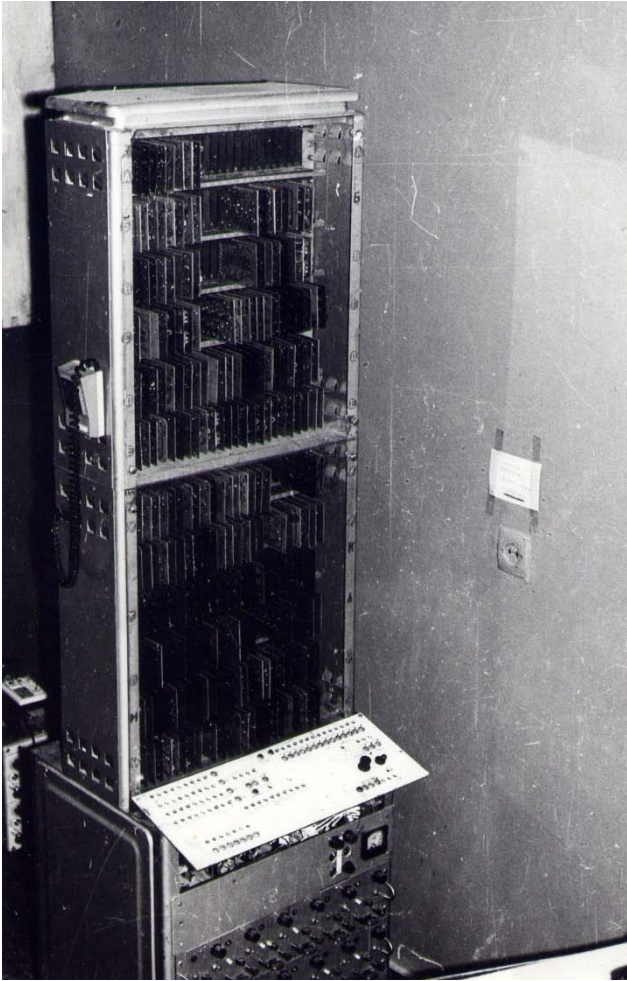
მეორე დღეს სემინარზე ნამადლობელი ისეთი ნაბახუსევი იყო, რომ სულ უკანა რიგში დაჯდა და მერხიდან თავი არ აუწევია. სიტყვით გამოსვლაზე ლაპარაკი ხომ ზედმეტი იყო. მე და იზო უსტიაშვილმა ძალიან მშვიდად ჩავატარეთ სემინარი. ყველას კარგი შთაბეჭდილება დარჩა ახალ პროექტზე, მათ შორის დირექტორის მოადგილეს შოთა ნიკოლაიშვილს, რომელმაც სემინარის მუშაობა შეაჯამა.

როცა დავიშალეთ, ჩვენი ჯგუფი შემომხვია. ციალა იოსელიანი, როგორც ყოველთვის, ემოციურად ყვებოდა: „რამდენი აძალეს გუშინ ომარს, რა არ უთხრეს, მაინც არ დალია“ და ა.შ.

დაიწყო დაძაბული მუშაობა მაღლივი კორპუსის ისევ უმზეო, ნახევრადბნელ ლაბორატორიაში, დასვენების დღეების გარეშე. ლაბორატორია განთავსებული იყო ორმეტრიანი ვენტილატორებისა და ეზოს ცენტრში დამონტაჟებული მძლავრი კონდენციონერის გვერდით. საშინელი გუგუნი იდგა (აღბათ, მავნე, დაბალი სიხშირის ინფრაბგერების გამოსხივებით).

⁹ გამოჩენილ მათემატიკოსს, მოსკოვის მათემატიკური სკოლის ფუძემდებელს, ჩინებულ პედაგოგს, აკადემიკოს ნ.ნ.ლუზინს მისი მოწაფეების, აკადემიკოსების აკოლმეგორების, ლ.პონტიაგინის, პ.ვინოგრადოვის და სხვათა ინიციატივით 1936 წელს „საქმე“ შეუქმნეს. ნ. ლუზინი ი.სტალინის ჩარევის შემდეგ ცოცხალი გადარჩა, მაგრამ დარჩენილი 14 წელი უმუშევარი, ყველასგან გარიყული იყო.

შაბათ-კვირას ზოგჯერ მოდიოდა ხოლმე ნამადლობელი, იდგა შავ პალტოსა და კეპის ქუდში გამოწყობილი, თითქმის უთქმელად, ასე ვთქვათ, „აკონტროლებდა სიტუაციას“. უფრო იშვიათად, ემოციურად ჩაერეოდა ხოლმე აპარატურის გამოცდაში (ფაქტობრივად კი ხელს მიშლიდა). დღის ბოლოს კი შინ მივყავდი მანქანით.

ინფორმაციის დამუშავების სისტემის

ძირითადი კვანძი – ეგმ ბესმ-4 -თან კავშირის აპარატურა

ოქტომბერში დუბნიდან სისტემის პროგრამის ავტორი ზინა ივანჩენკო და წამყვანი ინჟინერი ვადიმ კოტოვი ჩამოვიდნენ. ჩემი სისტემა საბოლოოდ არ იყო გამართული. მათი მოთხოვნით (მიუხედავად ჩემი უარისა) ამადლობელმა მკაცრად მომთხოვა სისტემის ჩართვა. მე და პროგრამისტი იზო უსტიაშვილი დავემორჩილეთ ბრძანებას (დისტანციური ხმამაღალი კავშირით ვმუშაობდით) და... როგორც მოსალოდნელი იყო, შევრცხვით კოლეგების წინაშე. ლაბორატორიაში ისევ ერთკვირიანი სკანდალი ატყდა ...

ჩვენი სისტემა 1973 წლის თებერვალში ამუშავდა. ამ მომენტისთვის ისე გადავიღალე, რომ მუშაობა მიჭირდა. ვიჯექი გაბრუებული ბნელ ოთახში, სისტემის დახვეწაზე კი ნამადლობელი, თამაზ ფიცხელაური, ი.უსტიაშვილი, ც.ხომასურიძე და მ.აბესალაშვილი მუშაობდნენ. ჩვენი მუშაობა პრესამ, რადიომ გააშუქეს. სისტემის ამუშავების შემდეგ, მიუხედავად წარმატებისა, როგორც საერთოდ ხდება ხოლმე, დიდი მარტოობა ვიგრძენი და გადაღლილი და აპათიური... ერთ თვეში დავქორწინდი.

თებარვალში გადავწყვიტეთ იმ დროისათვის საკმაოდ პრესტიჟულ, ახალგაზრდულ, საქართველოს ლენინური კომკავშირის პრემიაზე ჩვენი ნაშრომი წარგვედგინა. ინსტიტუტის მიხედვით, გამოვყავით 4 ავტორი. აქედან ერთი, „ვეკუას ინსტიტუტის“ ინჟინერი ლ. ჭუმბურიძე, შ. ნიკოლაიშვილმა ამოშალა („როცა ინსტიტუტს უჭირდა, წასვლა უნდოდა ჩვენგან“).

ასე ჩაიშალა დირექტორის მოადგილის შ. ნიკოლაიშვილისა და სხვათა უპრინციპო პოზიციის გამო ჩემი და თანაავტორების ლაურეატობის საქმე.

მძიმე წლები იდგა. 1974 წლიდან იწყება ლ.ბრეჟნევის ავადმყოფობა და „უძრაობის წლები“. BAK-ში (უმაღლესი საატესტაციო კომისია) რეორგანიზაციის გამო ჩემი დისერტაცია (ისევე როგორც ბევრი სხვის) დაიკარგა. ჩავაკითხე მოსკოვში. ძველი, ჭუჭყიანი შენობის ვიწრო დერეფნის ერთ მხარეს მტვრიანი დისერტაციები ადამიანის სიმაღლეზე ეწყო, მეორე მხარეს კი ასაკოვანი, ცუდად ჩაცმული, გაქონილ პიჯაკებში, სმისგან მოღუშული სახეებით უპაერო დერეფანში მომავალი დოქტორების და კანდიდატების დაძაბული გრძელი რიგი იდგა. შედიოდნენ ახალგაზრდა ქალთან სათითაოდ და რაღაც გაურკვეველ, დამამცირებელ პასუხს ისმენდნენ.

იმ წლებში დისერტაციები და, საერთოდ, მეცნიერება ვაჭრობის ობიექტად იქცა. მოსკოვის პროფესორები ერთმანეთს პროვინციიდან ასპირანტის „შოვნას“ თხოვდნენ. მე თვითონ ვარ მოწმე, ცნობილი პროფესორი-ეკონომისტი ვ. ფ. ერევანში თავის სომეხ დისერტანტთან, ერთკვირიანი „დროსტარების“ პერიოდში, როგორ იღებდა მის საჩუქრებს პირდაპირ მაღაზიის დახლთან.

მეორე მაგალითი: ღუბნაში გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორის მოადგილედ ძველი ნაცნობი, საშა კარლოვი დანიშნეს. ერთობლივი თემატიკა შევთავაზე. დამეთანხმა, მაგრამ შენგან არაფერი გეინდა, ოღონდაც გაგრაში ცოლთან ერთად დასვენების საქმე მოგვიგვარეო.

ყველაფერმა ამან გული ამიცრუა. სადოქტოროზე მუშაობა აღარ მოვინდომე და ნ.ამაღლობელს, (რომელმაც სადოქტორო 1975წ. დაიცვა), გამოვუცხადე, ახალ დისერტაციას ხელს არ მოვკიდებ-მეთქი.

ამრიგად, 1975 წელს თსუ ინფორმაციის დამუშავების ცენტრი უკვე მეშაობდა. ტექნიკური მომსახურება ახალგაზრდა ინჟინერს ჯეინ გეგიას დაევალა, მეთოდური მხარე – ფიზიკოს მარინა დასაევას. სისტემას იყენებდნენ ჩვენი ფიზიკოსები: ი. თევზაძე, მ.ნიორაძე, მ. ჩარგეიშვილი, ლ. ჩხაიძე და სხვები. სისტემა იშვიათი საიმედოობით მუშაობდა (და ასე მუშაობდა 13 წელი, ვიდრე ეგმ „ბესმ-4“ არ დაშალეს).

1975 წელს „ბესმ-4“-ის დარბაზში ხანძარი გაჩნდა, ძლიერ დაზიანდა მანქანის პულტი და იქვე მიერთებული რამდენიმე მეტრი ჩვენი კაბელი. დილით, სამუშაოზე რომ მივედი, „ვეკუას ინსტიტუტის“ ერთ-ერთ ოთახში ძალზე შეწუხებული ნ.ამაღლობელი და ლ. ჩხაიძე

დამხვდნენ. „რა ვქნათ ახლა ომარ?“ – მკითხეს მე – მათი მნიშვნელოვანი ექსპერიმენტი გაურკვეველი ვადით ჭიანურდებოდა.

პესიმიზმიდან ორივე ისევ მე გამოვიყვანე - „მე გათვალისწინებული მაქვს 5- მეტრიანი რეზერვი კაბელებში, ასე რომ მხოლოდ მონტაჟი დაგეჭირდება. ამ საქმეს მიშა ცხვარაძე ერთ კვირაში დაასრულებს“. არ ელოდნენ ასეთ იოლ გამოსავალს.

მართლაც, ქარხნიდან ორ კვირაში ახალი პულტი ჩამოიტანეს და კომპლექსი ძველებურად ამუშავდა.

მალე ამ სისტემის გამოყენებით ნამადლობელმა, რ.სალუქვაძემ, ი.თევზაძემ, მ.ჩარგვიშვილმა კ. მელიქიშვილის სახელობის პრემია მიიღეს.

1976 წელს, ჩვენი ლაბორატორიის ინიციატივით, თბილისში დაგეგმილი იყო დიდი, 1500 კაციანი საერთაშორისო (ე.წ. როჩესტერის) კონფერენცია მაღალი ენერჯების ფიზიკაში.

უნივერსიტეტის ორივე კორპუსში ჩატარდა რემონტი, დარბაზებში დააყენეს მძლავრი კონდენციონერები. სამეურნეო სამსახურმა რატომღაც გააჭიანურა ფიზიკის დიდი აუდიტორიის კონდენციონერისთვის მიწის სამუშაოების შესრულება. ნამადლობელმა მთელი ლაბორატორია დარაზმა და თვითონაც ჩვენთან ერთად მუშაობდა სარდაფში. მიწა ვედროებით, „ცოცხალი ჯაჭვით“ გაგვქონდა. ფტყებუჩავაც ჩვენთან იყო და შესვენებისას მოსკოვის ამბებით გვართობდა. ჩვენი მომმარაგებელი ალექო ჯანელიძე მერე ხუმრობდა: „ნოდარი დიდი ორმოს ძირში ნიჩბით იღვა და ზევიდან შოთა გიგაური ეუფროსებოდაო“ (შ. გიგაური მაშინ უნივერსიტეტის მთავარი ინჟინერი იყო).

კონფერენციის საორგანიზაციო კომიტეტი პირველ კორპუსში მუშაობდა. თსუ-ს ადმინისტრაციის ყველა სამსახური მობილიზებული იყო. პრორექტორ გურამ ჭილაშვილის კაბინეტში უამრავი ხალხი ირეოდა. საღამოს საათებში დერეფნის იატაკზე იმდენი შესაფუთი ქაღალდი ეყარა, რომ ზედ დავდიოდით.

მე ინსტიტუტში ვმუშაობდი ჯ. ბაკაშვილის „გაფორმების ჯგუფთან“ ერთად (წარწერებს ვაკეთებდით). მოულოდნელად, ოთახში შემოვიდა ნამადლობელი, ჩამომაცილა ჯგუფს და მანქანით მიმიყვანა საორგანიზაციო კომიტეტში, დუბნელ პროფესორ ი. ბუდაგოვთან.

დამავალეს ოთხი დიდი დარბაზის ტექნიკური სამსახურის ხელმძღვანელობა. გამომიყვას 50 სამკერდე ნიშანი-საშვი და ამდენივე ხელქვეითი. ყველაზე საპასუხისმგებლო მაინც თსუ-ს სააქტო დარბაზი იყო (აქ ხელმძღვანელად ნუკრი გრიგალაშვილი დავნიშნე). კონფერენციის გახსნის წინა დღეს ფიზიკის ფაკულტეტის დეკანატმა სტუმრების მიკროფონებით მომსახურებისთვის ექვსი ულამაზესი გოგონა გამოგზავნა რუსული სექტორიდან... საერთო ძალისხმევით, უდიდესი მოცულობის საორგანიზაციო სამუშაოს წარმატებით გავართვი თავი.

ლაბორატორიაში კი შტატების მიღება ჭიანჭურდებოდა. ნამაღლობელს უნდოდა ჩემი რაიმე „საქმეში ჩართვა“. დიდი ავტომატური სისტემა „სპირალური გამზომი“ (როგორც ყველგან)¹⁰ ჩვენთანაც უმოქმედოდ იდგა. ნამაღლობელმა დამავადა, ორ დღეში წარმომედგინა ჩემი მოსაზრებები მისი ამუშავების შესახებ.

დაგუკავშირდი ინჟინრებს მ. ცხვარაძეს და ლ. მარკოზაშვილს, ყველაფერი ავწონ-დავწონე, გავითვალისწინე, რომ ბრეჟნევის სიცოცხლის ბოლო წლებში ყველაფერი „გაიყინა“ და შევთავაზე სისტემის „დაკონსერვება“ (ეს ტექნიკური ტერმინია) უკეთეს დრომდე. აღელვებულმა ნოდარმა მუშტი დაარტყა მაგიდას: „ომარ, შენ დაბერებულხარ... ეს რა შემომთავაზე“. სამწუხაროდ, მაშინ მართალი აღმოვჩნდი. გავიდა რამდენიმე წელი, რთული, ძვირადღირებული გერმანული ოპტიკა-მექანიკა წვიმამ დააზიანა, თავისი პირვანდელი სახე დაკარგა და საჩუქრადაც არავის სჭირდებოდა. ასე გადაიყარა წყალში ჩვენი სპეციალისტების ლ.მარკოზაშვილის, გ.გაბედავას, მ. ცხვარაძის და განსაკუთრებით ლევან ღლონტის მრავალწლიანი შრომა. ლაბორატორიის სამეცნიერო პროდუქციას კი ისევ ძველი სისტემა იძლეოდა.

ინსტიტუტის სტუმრები ექსკურსიაზე. ცენტრში-გ.კოტოვი, უკანა პლანზე-ნამაღლობელი

1977 წლის სექტემბერში ამღლობელმა თ. ფიცხელაურის თემატიკაში ჩამართო, თუმცა ამის სურვილი არ მქონდა. ჩვენთან ერთად ეგმ „ელექტრონიკა-100“ ექსპლუატაციის თემატიკაზე მუშაობდნენ გურამ გაბედავა, ლალი ახოზაძე, მიმოზი კუტალია.

თამაზ ფიცხელაურის საკანდიდატო დისერტაციაში დასახმარებლად ჩემს გარდა რადიოფიზიკოსი ოლეგ ნამიჩეიშვილიც ჩართეს, მაგრამ თამაზმა დისერტაცია მაინც ვერ

¹⁰ სისტემის მთავარი კონსტრუქტორი, დუბნელი ვ. კოტოვი, რომელიც მემუხერიაკოვის მხარდაჭერით ცდილობდა ნაშრომი პირდაპირ სადოქტორო დისერტაციაზე წარედგინა, თბილისში ყოფნისას მიმტკიცებდა, რომ მთავარია მივლინებები, პრემიები, შრომები და არა ხელსაწყო მუშაობა.

დაწერა, თუმცა პრაქტიკაში ძლიერი იყო და კოსმოსიდან ინტერნეტის სიგნალის მისაღებად კარგი სისტემა ააწყო.

ინსტიტუტის გახსნა ჭიანურდებოდა. სამსახურში იშვიათად დავდიოდით. „ნოდარის ლაპარაკს ინსტიტუტის გახსნაზე უკვე აღარავინ უსმენს“ – ამბობდნენ მცირე ხელფასით შეწუხებული თანამშრომლები. თვით ამადლობელიც კი ეჭვით უცქერდა მომავალს – აღარ ეწინააღმდეგებოდა გამოცდილი თანამშრომლების წასვლას.

რადგან ლაბორატორიის შენობაში საქმიანობა სულ ჩაკვდა, მე საქართველოს ახალგაზრდა მეცნიერთა საბჭოში გავაძლიერე მუშაობა. ძალიან გვეხმარებოდა კომკავშირის ცკ პირველი მდივანი, შემდგომში ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ჟიული შარტავა.

კომკავშირის ცკ მფარველობის ქვეშ მაშინ კარგი საქმეების გაკეთება შეიძლებოდა. მალე საბჭოს თავმჯდომარის, მათემატიკოს ჰამლეტ მელაძის მოადგილე გაყვანილი.

ერთხელ, „ვეკუას ინსტიტუტის“ ვესტიბულში, დირექციის წინ, ნამადლობელთან ერთად ვიდექი და ვსაუბრობდით. ნოდარი ცოტა ხნით შევიდა ილია ვეკუას კაბინეტში. მე კი გარეთ ველოდებოდი. როცა გამოვიდა, დაწყებული საუბრის გაგრძელება მინდოდა, მაგრამ შემაწყვეტინა: „ახლა არ გვინდა, ვეკუამ მითხრა, ინსტიტუტის დირექტორი შენ უნდა იყო და არა თავხელიძეო, რასაც არ მოველოდი ...“

დავუბრუნდეთ 1979 წელს. ამადლობელი აკადემიის წ/კ გახდა. ჩემი დაცვის შემდეგ 5 წელი ისე გავიდა, იგივე თანამდებობაზე, იგივე ხელფასზე ვიყავი. ძალიან გამიჭირდა ოჯახის შენახვა (სადგურთან, თამბაქოს ფაბრიკის გვერდით, ერთოთახიან კომუნალურ ბინაში ვცხოვრობდი). ერთხელ ჯ. ბაკაშვილის ოთახში, ვ. შვარცმანის მაგიდაზე მომავალი ინსტიტუტის სტრუქტურის ნახაზი დავინახე. ტუშით დახაზულ „დირექტორის“ ოთხკუთხედის გვერდით „სწავლული მდივანი“ ეხატა. ამ სტრუქტურაში მე, სადღაც ქვევით, სულ დიდი, ლაბორატორიის გამგედ ვეძებდი ჩემს თავს და ვერც წარმომედგინა თუ ერთ თვეში სწავლული მდივნის (ჩემი წარმოდგენით - საპატიო) თანამდებობას შემომთავაზებდნენ. მაგრამ როცა რეალურად ნამადლობელმა შემომთავაზა ეს თანამდებობა: „შენ ჩემი კანდიდატურა ხარ, თუმცა უნდა შევუთანხმო ა.თავხელიძეს და რ.სალუქვაძესო“, მე უარის თქმა მინდოდა (არ მინდოდა ქაღალდებში მუშაობა). მაშინ ნამადლობელმა მკაცრად მითხრა: „თუ ძველი თანამშრომლები დაიწყებენ სპეკულაციას, გაყერი და ახლებს ავიყვანო“.

ინსტიტუტის დირექციაში (1980-1996წწ.)

სიწმინდის გზა ცოდვაზე გადის

სიორენ კირკეგორი

I

1979 წლის სექტემბერში მივიღეთ მოსკოვის დადგენილება თბილისში მაღალი ენერჯიების ფიზიკის ინსტიტუტის გახსნის შესახებ. მანამდე კი, რამდენიმე თვით ადრე, ჩვენთან მოვიდა ელჟარდ შევარდნაძე, რესპუბლიკის პირველი პირი.

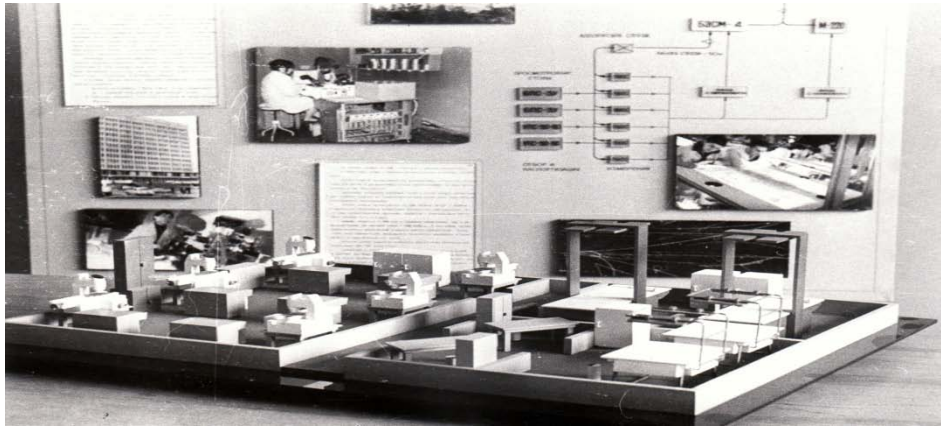
შაბათის, მზიანი დღე იყო, ამაღლობელს უნდოდა ე.შევარდნაძე ჩემს ოთახში მიეღო, რადგან ყველაზე კარგი ავეჯი იქ იდგა. ვიდექით მეორე სართულის ფანჯარასთან და ველოდით მანქანის გამოჩენას. მაგიდაზე ინსტიტუტის ფოტოალბომი და ჩვენი საცდელი წარმოების პროდუქცია – ნაბეჭდი პლატა დავედეთ. ნამაღლობელი ნერვიულობდა, რამდენჯერმე შემახსენა, რომ მე დროულად გავსულიყავი ოთახიდან...

მაღე გამოჩნდა ე.შევარდნაძე, გზაზე ფეხით მოდიოდა, უკან კი შავი „ვოლგა“ მოჰყვებოდა, რომელშიც მხოლოდ მძღოლი იჯდა. . .

ნამაღლობელი თვლიდა, რომ 200-300 - კაციანი ინსტიტუტი არფერია . . . ჩვენ ცხრაასკაციანი უნდა გავხდეთ, როგორც ფიზიკის ინსტიტუტიაო... საერთო კრებაზე გვიჩვენეს არქიტექტორების ნამუშევარი სტენდები – ორი მრავალსართულიანი კორპუსი. ნოდარი ხაზს უსვამდა, რომ რადგან წყნეთის გზიდან ინსტიტუტი კარგად ჩანდა (სადაც მთავრობა დადიოდა), ეს ჩინებული რეკლამა იქნებოდა. . .

ბრეუნევის მმართველობის ბოლო წლებში ცხოვრება გაჩერებული იყო. იმ დროს ინსტიტუტის გახსნა, როგორც ნამაღლობელი იტყოდა ხოლმე, მართლაც „ფლუქტუაციად“ ჩანდა. ჩვენ ვიცოდით, რომ ეს ე.შევარდნაძის და აკადემიის პრეზიდენტ ევგენი ხარაძის დამსახურება იყო.

ინსტიტუტისთვის შტატების გამოყოფამდე, 1980 წელს ნოდარმა დუბნიდან ჩემი ხელმძღვანელი, პროფესორი იური კარჟავინი მოიწვია – კონსულტაცია სჭირდებოდა საცდელი წარმოების ამოცანების შესახებ.

ექსპერიმენტული ინფორმაციის დამუშავების სისტემა (საგამოფენო მაკეტი).

დავათვალეობინეთ ჩვენი ექსპერიმენტები, ჩემი ლაბორატორია („ვეკუას ინსტიტუტის“ შენობაში).

ნოდარის დავალებით ი.კარუაშვილის წაყვები ხელოვნების მუზეუმში ფიროსმანის ნახატების სანახავად. მან ვერაფერი გაუგო ამ ნახატებს. მართალი გითხრათ, მეც ვერ ავუხსენი, რაშია სურათების გენიალურობა. ისედაც ცუდ ხასიათზე ვიყავი. სულ მასხენდებოდა მისი უყურადღებობა ღუბნის წლებში.

საცდელი წარმოების პრობლემებზე მოვიწვიეთ აგრეთვე გერმანელი რუდოლფ პოზე ღუბნის დირექციიდან. აეროპორტში დახვედრის შემდეგ რესტორან „კრწანისში“ (მტკვრის სანაპიროზე) ვივახშმეთ, მეორე დღეს კი რესტორან „საქართველოში“.

პოზე ივლისის თვეში ჩამოვიდა, საშინელ სიცხეში. ოფლი ნაკადებად ჩამომდიოდა ნოდარის გახურებულ „მოსკვიჩში“. ბოტანიკური ბაღის გვირაბი ამ სიცხეში სამოთხედ მოგვეჩვენა – იქ კოსმოსური სხივების ლაბორატორია ვაჩვენეთ.

ასე ჩაეყარა საფუძველი 1980 წელს ჩვენი ინსტიტუტის კონტაქტებს გერმანიის სამეცნიერო ცენტრებთან. ინსტიტუტის შტატები 1980 წლის გაზაფხულზე მივიღეთ. სამდივნოსთვის შევარჩიე რამდენიმე გოგონა, ძირითადად, ნუცუბიძის პლატოზე არსებული მემენქანეთა კურსებიდან.

კანცელარიის გამგე მ. სტურუა

კადრების ინსპექტორად ვერავინ შევარჩიე. მაშინ ამადლობელმა მითხრა: „მთავრობის სახლში მთხოვეს მანანა მესხის (ახვლედიანის) დასაქმება“. მეც დავეთანხმე.

– როგორ გგონია, ვინ უნდა იყოს ჩვენი პარტკომი? – მკითხა მან.

– მებონია ჯგმალი, – ვუპასუხე მე – კარგად ერკვევა საერთაშორისო და პოლიტიკურ საკითხებში, უყვარს კამათი.

ჩემი რეკომენდაციით აყვანილი თანამშრომლებიდან დღემდე მახსოვს ვ.კეკელიძე, გ.კეკელიძე, ჯ.გეგია, ზ.მოდებაძე, მ.ხაინდრაგა, ვ.მამნიაშვილი, მ.გაბადაძე, მ.ჯღარკავა, მ.ჯანაშვილი, ლ.ლიპარტიანი, ა.ზიროვა, დ.სიხარულიძე, მ. სტურუა, ნ. ყაველაშვილი, ნ. სკოგორევა, ვ.დვალი, მ.დავითაშვილი, გ. ერისთავი, ა.ოდიშვილი, ნ.კეჩხუაშვილი, ნ.მიქაბერიძე, ხ.შანშიაშვილი, ნ.ოგანეზოვა-ახალაია.

კანცელარიის გამგედ (და შემდეგ ჩემს თანაშემწედ) შევარჩიე მარინა (მანანა) ჯანაშვილი, უნივერსიტეტდამთავრებული, აღმოსავლეთმცოდნე, რომლის საქმიანი თვისებები, მუშაობის კულტურა იმდენად მაღალი იყო, რომ ბოლოს დირექტორის თანაშემწედ დააწინაურეს.

ინსტიტუტის გახსნის პირველ თვეებში, დერეფანში საშინელი ქაოსი იყო. 200– მდე თანამშრომელი მეორე სართულის მოკლე, ნახევრადბნელ დერეფანში მთელი დღე აფორიაქებული იქით-აქეთ დადიოდა. „ინსტიტუტი გაიხსნა და ყველა ჭკუაზე შეირყაო“ – ამბობდა ჩვენი მომმარაგებელი, იუმორით სავსე ალეკო ჯანელიძე. მახსოვს, მე მთელი ჩემი საორგანიზაციო გამოცდილების წყალობით, თავშეკავებითა და სიმშვიდით წესრიგის დამყარებას ვცდილობდი. მართლაც, რამდენიმე თვეში ყველაფერი დალაგდა.

რამდენიმე დაწესებულებაში ვიყავი, საარქივო აღრიცხვაზე ავიყვანე ინსტიტუტი, მივანიჭე საფოსტო მისამართი (ასე ვთქვათ, ჩემს დონეზე, რადგან ორჯონიკიძის რაიონის ხელმძღვანელობამ ყურადღება არ მომაქცია). ასე მიეწერა ჩვენს შენობას „უნივერსიტეტის ქუჩა №9“ მაშინ, როდესაც 2008 წელს თბილისის რუკაზე აღმოვაჩინე, რომ უნივერსიტეტის ქუჩა მაღლივი კორპუსიდან ქავთარაძის ქუჩისკენ უხვევდა და ჩვენამდე არც აღწევდა...

ხშირად მიწევდა მთავრობის სახლში შესვლა. ჩვენი სამინისტრო იქ იყო განთავსებული. ისე დავამუშავე შესვლის ტექნიკა (ჩაცმა, იერი, რომელიმე თანამშრომლის უკან გაყოლა), რომ წლობით ჩემთვის საშიში არ მოუთხოვიათ.

გადავწყვიტე, ტრადიციულად მოსაწყენი „ქაღალდების საქმე“ საინტერესოდ გადამეჭვია და მასში პროფესიონალიზმი შემეტანა, რადგან “საშუალო რგოლზე”, ადმინისტრაციულ აპარატზე, ბევრია დამოკიდებული.

ვთვლიდი, რომ დირექტორის თანაშემწის თანამდებობა ჩემგან ჩრდილში ყოფნას მოითხოვდა, ამიტომ არასდროს გამოვდიოდი თათბირზე, არც ვკამათობდი. მე მწამდა, რომ უნდა შემექმნა ე.წ. „დამცავი შრე“ ფიზიკაში მომუშავე მეცნიერთათვის, დირექტორისათვის,

რათა ყოველ ზედმეტ ქაღალდს და ზემდგომ (განსაკუთრებით, მოსკოვის) ჩინოვნიკურ ჩარევას ხელი არ შეეშალა ძირითადი საქმისათვის.

ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოზე. მარჯვნიდან მარცხნივ: ო. შუდრა, თ. კოპალეიშვილი, ნ. ამადლობელი, ბ. ჭილაძე, ლ. დლონტი, ჯ. მებონია, მ. ნიორაძე

ინსტიტუტში დემოკრატიული ატმოსფერო ჩამოყალიბდა და არსებობდა საზოგადოებრივი აზრი. აქ არ იყო გაღმერთებული ფორმლიზმი. ეს ურთიერთობები აისახა აგრეთვე სამეურნეო სამსახურების მუშაობაზე.

1980 წელს, სექტემბერში ინსტიტუტის ადმინისტრაცია უკვე ჩამოყალიბებული იყო. მუშაობაში მენეჯმენტის ბოლო მიღწევები, პროფესიონალიზმი დაენერგე. ნათესაების შტატში აყვანა არც კი მიფიქრია. მე მინდოდა მყოლოდა ძლიერი კოლექტივი, ასე ვთქვათ, „ჩემს ჭკუაზე აღზრდილი“.

ამ პერიოდში ნ. ამადლობელმა სტუდენტის შერჩევა დამავალა დუბნაში „კომპიუტერული ქსელების“ თემატიკაზე სამუშაოდ. იმ წლებში თბილისში ეს სრულიად ახალი საქმე იყო. რამდენიმე თვის უშედეგო ძებნის შემდეგ შევარჩიე უნივერსიტეტის მათემატიკის ფაკულტეტის მე-5 კურსელი ზურაბ მოდებაძე. დუბნაში მან მოამზადა საკანდიდატო დისერტაცია, რომელიც ჩემი დახმარებით წარმატებით დაიცვა გამოთვლითი მათემატიკის ინსტიტუტში (დირექტორი – ნ. ვახანია). მალე ზურაბი დაოჯახდა, გახდა უნივერსიტეტის საინფორმაციო ტექნოლოგიების დეპარტამენტის უფროსი. გ. ხუბუას რექტორობის პერიოდში ის რატომღაც შეამცირეს და გადაერთო სამეცნიერო-პედაგოგიურ მუშაობაზე (თსუ კიბერნეტიკის მიმართულების პროფესორია). ზურაბი ყველას უყვარს მისი თავაზიანი, მშვიდი ხასიათის გამო.

ზ.მოღებაძე (მარჯვნივ) პროფ. შტროერთან. გერმანია, 2007 წ.

დუბნაში გავაგზავნე სტუდენტი მხაინდრავაძე, რომელიც დისერტაციის დაცვის შემდეგ, თბილისში ტრაგიკულად დაიღუპა.

ინსტიტუტის გახსნის ძირითადი იდეა ის იყო, რომ ჩვენს ახალგაზრდებს დუბნაში მივლინების გარეშე აქმაღლებინათ პროფესიული კვალიფიკაცია. მაგრამ გახსნიდან 25 წელიწადში ახალმა მთავრობამ 300– კაციანი კოლექტივი 20-მდე დაიყვანა და ისიც უნივერსიტეტის ფაკულტეტს დაუქვემდებარა...

II

1981 წლის ოქტომბერში პროფ. ფ.ტყეებუჩავა ფიზიკის ფაკულტეტის დეკანის თანამდებობიდან ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ გადმოიყვანეს. ინსტიტუტის ახალი, მეორე კორპუსის მშენებლობის თანხა რეზო სალუქვაძემ (სოხუმში ფიზ.-ტექნიკის ინსტ. დირექტორმა) იშოვნა მინისტრ ეფიმ სლავსკის დახმარებით. მშენებლობის სწრაფი ტემპი კი ფ.ტყეებუჩავას დამსახურებაა.

ერთხელ, მოსკოვის კომისია იყო ჩვენთან სამეცნიერო თემების რეგისტრაციის საკითხზე. თემის ნომრები ერთგან შეცდომით ყოფილა დაბეჭდილი. ნამაღლობელი უკმაყოფილო იყო ჩემით: „რამდენი კომისია მოვიდა, იმდენი შენიშვნა მოგვცეს...“ დაძაბული სიტუაციიდან ფ.ტყეებუჩავამ გამოგვიყვანა: კომისიის წევრი სამივე ქალი ჩასვა თავის „ვოლგაში“, ქალაქი დაათალიერებინა, ბოლოს ფუნიკულორზე აიყვანა. . . ქალები მშვენიერ ხასიათზე დაბრუნდნენ მოსკოვში. . .

ინსტიტუტის თანამშრომელთა

ჯგუფი. მარჯვნიდან: მ.მიქაია, თ.ჯობაგა, ...?, ნ.ბოკელაგაძე, ლ.ლიპარტიანი, მ.ჯანაშვილი, ლ.აბესალაშვილი, ნ.კარსანიძე.

1984 წელს, ინსტიტუტის ბაზაზე სამი კონფერენცია ჩატარდა. ასე ვთქვათ, „ჩემი“, „ამაღლობელის“ და „კოპალეიშვილის“. მე, როგორც სწავლული მდივანი, ორგანიზაციულად სამივეში უნდა ჩაერთულიყავი.

ფიზიკური ექსპერიმენტის ავტომატიზაციის საკავშირო კონფერენციის ორგანიზაცია დაავალეს მართვის სისტემების ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილეს, ინჟინერ რამაზ საკანდელიძეს. საორგანიზაციო კომიტეტში გვეხმარებოდნენ ფიზიკის ინსტიტუტიდან მეცნ. კანდიდატი სარა შრაბშტეინი (მერე ისრაელში წავიდა) და მეცნ. კანდიდატი დევი ღარიბაშვილი (მისი შვილი ირაკლი, შემდგომ აკადემიის ბიბლიოთეკის დირექტორი გახდა). დღემდე მახსოვს ულამაზო სცენა: კონფერენციის გახსნამდე რამდენიმე წუთით ადრე ამდენი სამსახურების კოორდინაციით და ყველაფერზე პასუხისმგებლობით დაძაბული, მართვის სისტემების ინსტიტუტის კიბეებთან ვიდექი. ამოდიან ნამაღლობელი და რ.სალუქვაძე. ეტყობა რ.სალუქვაძემ, როგორც უფრო ამბიციურმა, ნამაღლობელს ჰკითხა, თუ რატომ არაა მისი გვარი ნახსენები პროგრამაში (სექციის ხელმძღვანელის რანგში). ნოდარმა კი შემჩნევა საკმაოდ უხეშად მომცა. რა უნდა მეპასუხა – დაბეჭდვის წინ პროგრამის ტექსტი ხომ მას შეეუთანხმე. პასუხისაგან შევიკავე თავი, რადგან ჩემს უკან შემსრულებელთა მთელი არმია იდგა... და გავაგრძელე ჩემი მოვალეობები...

1986 წლის დადგომა ჩემი ინიციატივით გრანდიოზული ზემოთ აღვნიშნეთ. ინსტიტუტის სააქტო დარბაზში სცენაზე მოცეკვავეები მოვიწვიე (დები მიქელაძეები), იყო მიკროფონიანი წამყვანი – ლია ლიპარტიანი სამდივნოდან, იდგა დიდი ნაძვის ხე. ბოლოს ჩვენმა პროფკომმა რამაზ ქვთაძემ, მართალია, დიდი დაგვიანებით, კინოფილმი მოიტანა. „ინსტიტუტში ახალ ტრადიციას ჩაეყარა საფუძველი“ – გამოაცხადა გახარებულმა ნამადლობელმა. მართლაც, შემდეგი საახალწლო ზემო ახალგაზრდა მეცნიერთა კლუბში ჩავატარე.

ინსტიტუტის თანამშრომელთა ჯგუფი (მარცხნიდან მარჯვნივ):

*ლ.ახობაძე, ო.შუდრა, მ.ჯანაშვილი, ც.იოსელიანი, თ.გულბათაშვილი, დ.ბახტაძე
თ.ნადარეიშვილი, ლ.აბესალაშვილი, ფ.ბაქრაძე, ა.ხუჯაძე, მ.ბაქრაძე, ნ.ბოკელავაძე*

მაღე ნამადლობელი რექტორად დააწინაურეს.

პრორექტორობიდან განთავისუფლებული პროფესორი გურამ ჭილაშვილი, ჩვენი საყვარელი ლექტორი, მაღე საავადმყოფოში მოხვდა. დუბნაში მივლინების წინ მოვიკითხე. ის ქავთარაძის ქუჩაზე „ლექომბინატში“ იწვა. ინსულტი ჰქონდა, ვესტიბულში ინვალიდის ეტლში იჯდა და ახალგაზრდა ექიმი-ქალი და ცოლი მის ალაპარაკებას ცდილობდნენ. მოკლედ, ძალიან შემეცოდა ამ დღეში მყოფი გ.ჭილაშვილი.

- იცანი გურამ? – ჰკითხა ექიმმა ჩემზე.

- კი... შუდრა... – ამოიღულულა გურამმა. ორიოდე ფრაზის შემდეგ კი პალატაში დაბრუნება ითხოვა. ჩვენ ეტლი პალატაში შევაგორეთ და საწოლში გადავაწვინეთ. გურამს თვალებზე ცრემლები შევამჩნიე. ამის შემდეგ ის რამდენიმე თვეში გარდაიცვალა.

მალე პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ ნამადლობელი ისე მოხსნა თანამდებობიდან, რომ მან ეს შემთხვევით, ტელევიზიით შეიტყო.

ერთი საინტერესო ფსიქოლოგიური მომენტი შევამჩნიე: თანამდებობიდან გადაყენებულ ადამიანებს ძველებური ყურადღების, პატივისცემის მოთხოვნილება უჩნდებათ. აკადემიკოსი ვლადიმერ (ვოვა) ჭავჭავაძე, დიდებული პიროვნება, კიბერნეტიკის ინსტიტუტის დირექტორობიდან გათავისუფლების შემდეგ მართვის სისტემების ინსტიტუტის პატარა განყოფილების გამგე გახდა. ერთხელ, რექტორატიდან ერთად გამოვედით და ვარაზისხევზე რომ გადავედით, ტაქსის გაჩერება და სამსახურში წაყვანა მომთხოვა. რასაკვირველია, შევეუსრულე ეს თხოვნა დისერტაციის ყოფილ ოპონენტს.

მეორე მაგალითი: პროფესორი ზურაბ ფორაქიშვილი განათლების მინისტრის მოადგილე, შემდეგ უნივერსიტეტის პრორექტორი იყო, ბოლოს კი კერძო, სუსტი ინსტიტუტების ლექტორი გახდა. ერთხელ, ამადლობელის კაბინეტიდან გამოსულმა მისაღებში რომ დამინახა, მომთხოვა: „შუდრა, აბა პალტო ჩამაცვი...“

ინსტიტუტის თეორეტიკოსებსა და წარმოების მუშაკებს შორის ურთიერთობა დაძაბული იყო. თეორეტიკოსები მათ უყურებდნენ როგორც მუშებს, ხელოსნებს. მასხოვს, პროფესორმა (შემდეგ აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა) ანზორ ხელაშვილმა თათბირზე უკმაყოფილება გამოთქვა, რომ ინსტიტუტის ჭიშკართან წარმოების მუშები „კოჭს“ აგორებდნენ. აკადემიკოსი თ.კოპალეიშვილიც აღრენილი იყო ხოლმე ჯემალ ბაკაშვილზე და ამადლობელს თათბირზე მოუწია ეთქვა: „ვიცი რაც არ მოგწონს – კახელი რომაა“... ასეთი განწყობილების საწინააღმდეგოდ ნამადლობელი ჩვენ ხშირად გვეტყოდა ხოლმე: „ღმერთმა ხელოსანი და პროფესორი ერთი მასალისგან შექმნაო“...

ინსტიტუტის თანამშრომელთა ჯგუფი. ცენტრში - ჯ.ბაკაშვილი,

სამწუხაროდ, ძალიან ადრე გარდაიცვალა წარმოების მთელი ხელმძღვანელობა: ჯ.ბაკაშვილი, კოტე სიზდერი, შუქრი ბარაბაძე, ვადიმ შვარცმანი, იურა ჩხეიძე... ეს უკანასკნელი, თბილისში რომ ცხოვრება ჩაკვდა, მოსკოვში წავიდა და იქ უპოვიათ სამშენებლო მოედანზე, მოკლული.

დაგუბრუნდეთ 1995 წელს. დეკემბერში დირექტორი ა.თავხელიძე გახდა. ნამდლობელი პარლამენტში გადავიდა და დირექტორის მოადგილეობა დაიტოვა. ფ.ტყეშელაშვილი, როგორც ზ.გამსახურდიას მთავრობის კავშირგაბმულობის მინისტრი, საქართველოდან გაქცეული იყო. მისი კაბინეტით ისევ ნამდლობელი სარგებლობდა. მეცნიერების დაფინანსება სულ უფრო მცირდებოდა. ჩემს მუშაობაში შემოიჭრა უძღვრების, უაზრობის და მოწყენილობის განცდა.

*ინსტიტუტის ეზოში. საცდელი წარმოების დირექტორი ბ.ჭილაძე
და სწავლული მდივანი ო.შუღრა*

1996 წლის თებერვალში საქმეები გადავაბარე გივი ნიკობაძეს, რომელიც სამეცნიერო საბჭოს სწავლული მდივანი იყო (ერთი ოთახი გვქონდა).

დირექციიდან წასვლის შემდეგ მივხვდი, რომ ადმინისტრაციული მუშაობა, როგორც წესი, ადამიანს აჩლუნგებს და სულიერად რყენის.

ამავე წელს ზაფხულში სტატისტიკის დეპარტამენტის გამომცემლობის დახმარებით დამხმარე სახელმძღვანელო (ლექციების კონსპექტი) ორ თვეში დავწერე.

დირექციიდან წამოსვლის შემდეგ ინტენსიურად დავიწეე ლექციების კითხვა და მეთოდური სტატიების წერა. ჩემი სტატიები რუბრიკით „მართვის კულტურა“ წლობით იბეჭდებოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში, ძირითადად კი ჟურნალ „საქართველოს ეკონომიკა“-ში (რედ. ემზარ ჯგერენია).

ნებისყოფა (აკადემიკოსი ნოდარ ამაღლობელი)

„ქვეყნის ღერძს მარტო ის ატრიალებს, ვისაც მიჰმადლებია გულთა სრულობა, დიდხასიათობა, იმისდა მიუხედავად, ტრიალი ემარჯვათ თუ ემარცხათ. ყოველივე დიდებული საქმე, რითაც კი კაცობრიობა ჰქადულობს და თავს იწონებს, ქმნილია ხასიათიან კაცთა მიერ და არა ვისიმე სხვისაგან“.

ილია ჭავჭავაძე

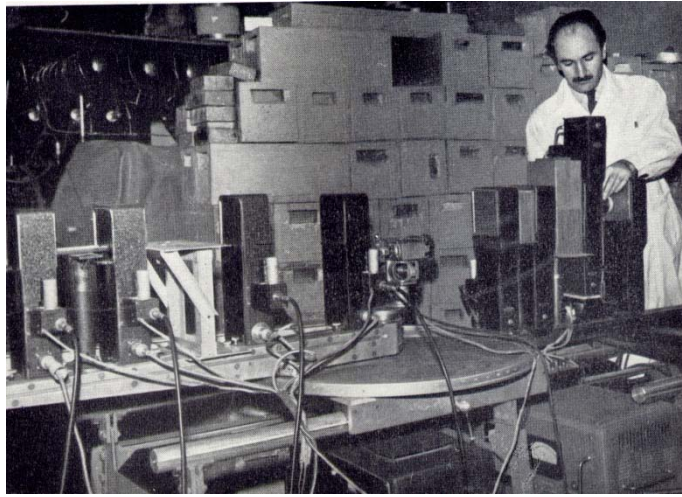
მას შემდეგ, რაც დოც. გივი ქანთარია (კათედრის გამგემ), 1964 წელს უნივერსიტეტის პირველი კორპუსის ვესტიბიულში გამაცნო ნოდარ ამაღლობელი, 40 წელი მასთან ერთად გაატარე. მე ნამაღლობელს ვიცნობდი, როგორც უნივერსიტეტის ბირთვული ფიზიკის ლაბორატორიის განყოფილების გამგეს, პრობლემური სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიის გამგეს, ინსტიტუტის დირექტორს, უნივერსიტეტის პრორექტორს, რექტორს, სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატს, პარლამენტის მეცნიერების კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილეს და, ბოლოს, ამავე კომიტეტის თავმჯდომარეს.

მე მისგან ისე დიდად ვარ დავალებული, რომ ადვილია გაავიდეალო იგი, რასაც ხშირად ვხვდებით ხოლმე გამოჩენილ ადამიანთა მოგონებებში. ასეთი კანონიკური სახე ძალზე უცხოა თვით ჩვენი „შეფისთვის“ (როგორც მას ვუწოდებდით ხოლმე ერთმანეთში თანამშრომლები). ის იყო ტემპერამენტიანი და მეზობლი, ამასთან ადამიანისათვის დამახასიათებელი წინააღმდეგობებითა და სისუსტეებით. სწორედ მისი ნატურის ეს შენადნობი ქმნის ცოცხალ ჩაუმქრალ სახეს...

მე მინახავს ამაღლობელი დინჯად მოსაუბრე, მშვიდი და გონიერი, კეთილი ღიმილით სავსე, მინახავს ძლიერ აფორიაქებული, შეუპოვარი და ზოგჯერ დაუზოგავიც ...

მის ძირითად თვისებებს უნდა მივაკუთვნოთ საქართველოს სიყვარული და აქედან გამომდინარე, ძლიერი მიზანსწრაფვა, უშრეტი ენერჯია, შინაგანი სიძლიერე, საქმისათვის თავდადება. მასზე თითქმის არაფერს წერდნენ სიცოცხლის პერიოდში, ამიტომ მინდა, ზოგი რამ მოვიგონო ჩვენი ერთად მუშაობიდან. იმედია, ზოგიერთი საიდუმლოს გამხელას ის მაპატიებს ...

ასპირანტი ნ. ამალლობელი ღუბნაში

I

1964 წელს ნ.ამალლობელს თსუ ფიზიკის ფაკულტეტის პირველ სართულზე ბირთვული ფიზიკის ლაბორატორიაში (გამგე პროფ. გიგა მირიანაშვილი) ერთი პატარა ოთახი ჰქონდა გამოყოფილი. მას ყველა პატივისცემით ექცეოდა. მიუხედავად ასაკისა (33 წლის იყო) ჩამოყალიბებული პიროვნება გახლდათ და უკვირდა, როცა „ქერქეტა“ (მისი საყვარელი სიტყვა) კოლეგები საქმიანი მოლაპარაკების პირობებს გადათქვამდნენ ხოლმე. „კი, მაგრამ, ხომ მოვილაპარაკეთ?“ – ხშირად გამიგია მისგან. ძალიან მომეწონა მისი ფრაზაც: „რას ნერვიულობ, ვერ ხედავ რომ გაუნათლებელი ხალხია გარშემო?“

ჩვენ, 23-24 წლის თანამშრომლებს, გვინერგავდა პროფესიონალიზმს. მას ყველანი უბრალოდ, სახელით მივმართავდით (ისევე როგორც ალექო თავხელიძეს). რადგან ის სადამოობით რჩებოდა ხოლმე, ჩვენც მისი მიბაძვით, 8-9 საათამდე შინ არ მივდიოდით. ერთხელაც გვირჩია: „მე კი ვრჩები, მაგრამ თქვენ ახალგაზრდები ხართ, უნდა გაიარ-გამოიაროთ, ასე რომ, მე ნუ მიყურებთ“.

მახსოვს, ახალი წლის სადამოს, მის სამუშაო მაგიდაზე მოკრძალებული სუფრა გავშალეთ. ათიოდე ახალგაზრდა ვისხედით. ფიზიკოსმა ც.ბურჭულაძემ (რომელიც შემდეგ მთავრობის სახლში მუშაობდა), ნ.ამალლობელის სადღეგრძელო წარმოთქვა: „რა ბედნიერი ხართ, რომ ასეთი ყურადღებიანი ხელმძღვანელი გყავთ. . .“

ნ.ამალლობელმა ახალგაზრდებს ცხოვრების რამდენიმე პრინციპი შეგვახსენა:

. . . არ უნდა აწყენინოთ ადამიანს; რაც მეტ ხალხს იცნობ, უფრო ადვილია ცხოვრება; რადგან მეცნიერ-თანამშრომლები ვართ, ჩვენს საქმეში პროფესიონალები უნდა ვიყოთ. ერთ-ერთი პრინციპით კი – ადამიანს არ უნდა მისცე უფლება თავისი საქციელით ჩაგაშხამოს ცხოვრება და ამის თვალსაჩინო მაგალითი მოიყვანა:

– მე, რეზო სალუქვაძე და ალექო თავხელიძე მოსკოვიდან მატარებლით ვმგზავრობდით. რეზო და ალექო ქვევით იწვნენ, მე კი ზევით ავძვერი. იქვე ეძინა ვიღაც მთვრალს, რომელიც მატარებლიდან შუადამეს ჩასულა. დილით, თბილისში რომ შემოვდიოდით და ჩაცმა დავიწყეთ, გავიგონეთ რეზოს გამწარებული გინება: მისი ფეხსაცმელი იმ ღოთის შ...დით იყო სავსე ...

საერთოდ, ნამადლობელს უყვარდა ასეთ „ფაქიზ“ თემებზე ხუმრობა. (ვიდრე რექტორი გახდებოდა, უფრო „ხალხური“ ტერმინებით აზავებდა ხოლმე თავის ანეკდოტებს).

ნამადლობელი უნივერსიტეტის

ლაბორატორიაში (კოლეგებთან ერთად). 1964 წ.

იმ წლებში აღფრთოვანებული ვიყავი ნამადლობელის წესიერებით და პატიოსნებით. ერთხელ, მეზობელი ლაბორატორიის გამგემ ნოდარ გვილაგამ, რომელთანაც ნამადლობელის მეუღლე მერი გეთია მუშაობდა, იგი ჩვენს ლაბორატორიაში რადიონაწილების „სასესხებლად“ გამოგზავნა. ნამადლობელი არ იყო და რასაკვირველია, „შეფის“ მეუღლეს, ყველაფერი გავატანეთ, რაც სჭირდებოდა.

როგორც შემდგომ მ. გეთია ჰყვებოდა, როცა ეს ამბავი შინ გვიან დაბრუნებულმა ნოდარმა გაიგო, მიუხედავად იმისა, რომ სტუმრები დახვდა, არ მოერიდა და მაგრად იჩხუბაო.

„ასე ყველაფერი ჩემს წინააღმდეგ როგორაა მომართული“, „აფერისტებისაა ეს ცხოვრება“, „სოციალიზმის ფორმულა გარკვეულ ეტაპზე ადამიანის მაღალ ზნეობას მოითხოვს,“ „წესიერებას და კულტურას სისუსტეში მითვლიან“ –ხშირად უთქვამს ჩემთვის. ნამადლობელი სიამოვნებით ესმიანებოდა გარემომცველთა ინტერესის გამოვლენას ფიზიკისადმი, ხოლო მანქანის საჭესთან რომ დაჯდა, ფეხით მოსიარულეებს გადასასვლელზე, სხვებისგან გასხვავებით, გზას უთმობდა ხოლმე.

*ინსტიტუტის პირველი კორპუსის მშენებლობა, 1968 წ.
ხარახოებში (უკანა პლანზე) , თსუ მაღლივი კორპუსია*

ნ. ამდლობელის კაბინეტი და სამუშაო მაგიდა (წინა პლანზე), 1970 წ.

საერთოდ, აღსანიშნავია ჩვენი კოლექტივის საერთო ატმოსფერო და მისი მორალურ-ეთიკური საფუძველი – დემოკრატიული სული. იშვიათად მინახავს ლაბორატორიის გამგე, ინსტიტუტის დირექტორი, რომელსაც ნებისმიერი ახალგაზრდა თანამშრომელი საკმაოდ მწვავედ ეკამათებოდა...

ჯერ კიდევ იმ წლებში ჯამრთელობის პრობლემები ჰქონდა, თუმცა არ იმხნედა. შემდგომ წლებში, უკვე ინსტიტუტის პერიოდში, მითხრა– „ამ დღეებში თურმე მიკროინფარქტი ფეხზე გადამიტანია“. თუმცა ძალიან ბევრს ეწეოდა, მაგრამ ისეთი ნებისყოფა ჰქონდა რომ, ექიმის მოთხოვნით თავი ერთ დღეში დაანება .

ინსტიტუტის მეორე კორპუსის მშენებლობა. 80-იანი წლები.

ვერ იტანდა ეგოიზმს. თეორეტიკოსებზე ამბობდა ხოლმე: „მთელი დღე წიგნებში რომ იყურებიან, მერე ეგოისტები ხდებიან“. ცუდად არ გამიგოთ, მაგრამ როგორც ზოგ მეცნიერს, ფიზიკაზე წიგნების კითხვა არ უყვარდა (შეძენით კი იძენდა). „ყველაფერს ხომ არ წაიკითხავ, ზოგი რამ თვითონ უნდა მოიფიქრო“ – უთქვამს ხშირად. შეიძლება, მართალიც იყო, მაგრამ სწორედ ამას მოჰყვა მისი ხანგრძლივი კონფლიქტი უნივერსიტეტის ცენტრალური ბიბლიოთეკის კოლექტივთან – „როგორ თუ პრორექტორმა ჩვენს წიგნებს მაკულატურა უწოდაო“?! სამაგიეროდ, წერა ეხერხებოდა. ჩემი დისერტაციის ტექსტს დიდხანს ვერ ვწერდი, ვიდრე მან არ დამაკვალიანა.

ახალგაზრდობაში ნამადლობელი აკადემიკოს ელეფთერ ანდრონიკაშვილთან, ფიზიკის ინსტიტუტში მუშაობდა. მან გაგზავნა ნოდარი ასპირანტურის წლებში ღუბნაში. შემდეგ ბინაც მისცა დიღომში. ნამადლობელი მალე აუჯანყდა მას (მასწავლებლის კრიტიკა ხომ მეცნიერის ზრდის ნიშანია), და წამოვიდა უნივერსიტეტში. „კრუხივით უნდა რომ ყველაფერს გადაეფაროს, – ამბობდა ნოდარი, – მე ხომ ვიცი ჩემი შესაძლებლობები“.

II

უნივერსიტეტში კი უწესრიგობა იგრძნობოდა. რექტორის, აკადემიკოს ვაჟა ოკუჯავას ავტორიტეტი სულ უფრო ეცემოდა. განთავისუფლების შემდეგ ოკუჯავამ სპორტულ ჩანთაში ჩაყარა პირადი ნივთები და დაცალა კაბინეტი. 1985 წლის ივნისში, ნოდარი რექტორად წარადგინა საქ. კომპარტიის ცკ მდივანმა გურამ ენუქიძემ. იმ დღეს ჩვენ, დირექცია, ჯემალ ბაკაშვილის მანქანით პირველი კორპუსიდან ინსტიტუტში ვბრუნდებოდით. უნივერსიტეტის სხდომათა დარბაზში სახელაღწილი ნოდარის გარშემო საერთო აჟიოტაჟისა და ტაშის გრიალის მიუხედავად, ჯ.ბაკაშვილმა დელიკატურად ჩაილაპარაკა: მე მეეჭვება, რომ ნამადლობლის ჯანმრთელობამ ასეთ მძიმე ტვირთს გაუძლოს. მეც დავეთანხმე. ცხოვრებამ აჩვენა, რომ ასეც მოხდა.

რექტორობის პირველი თვე ნამდლობელს ძალიან გაუჭირდა. ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოზე ძალიან აფორიაქებული მოდიოდა ხოლმე.

1998 წელს, ნამდლობელმა საქ. მეცნ. აკადემიის ნამდვილ წევრად წარადგინა თავი (საბუთები მე გამატანა ჩასაბარებლად). მისი კონკურენტი იყო კარგი მეცნიერი, თანაკურსელი თენგიზ სანაძე. საინტერესოა, რომ ორსაფეხურიანი აკადემია მხოლოდ საბჭოთა კავშირში იყო. ისტორიულად, მეფის დროს რუსეთის აკადემიკოსები პეტერბურგში ცხოვრობდნენ, ხოლო ვინც დედაქალაქში არ ცხოვრობდა და პეტერბურგში იშვიათად ჩადიოდა ხოლმე, იყო წევრ-კორესპონდენტი. შემდგომ, ცხადია, ამ სისტემამ საწყისი აზრი დაკარგა.

ნამდლობელის რექტორობის პერიოდი (1985 -1991წწ.), დაემთხვა გორბაჩოვის „პერესტროიკის“ რთულ პერიოდს. დღესაც თვალწინ მიდგას (იმ დროს დისიდენტი) ზვიად გამსახურდია, რომელიც უნივერსიტეტის ეზოში, მიტინგზე, უცხოელ კორესპონდენტებს ადმინისტრაციასთან შეხლა-შემოხლის შედეგად გარღვეულ პიჯაკს აჩვენებდა. აღელვებული ნოდარი კი, რომელიც კართან, შეამაღლებულზე იდგა, მოუწოდებდა ეგზალტირებულ ახალგაზრდობას: „ჩამოდით წმინდა საფლავეებიდანო...“

მახსოვს, სააქტო დარბაზში რექტორის „კოლექტიური დამუშავება“ (მაშინ ეს მოდაში იყო), როდესაც სცენაზე პროფესორი ციალა სვანიძე (გეოგრაფია-გეოლოგიის ფაკულტეტიდან) ჩაცვებით, კარგად დაყენებული დიქციით ეკითხებოდა პირველ რიგში მჯდომ ნამდლობელს: „სად გაქრა ის ქვა?“ (სამეურნეო სამსახურს ეზოდან რაღაც ისტორიული ქვა წაუღია...). „შემდეგ... კვალიფიციური სპეციალისტი, დოცენტი რ. ფ. თქვენს გამო დიდხანს ვერ ავიყვანეთ შტატში...“ (რ.ფ. ჩემი თანაკლასელი იყო და ისე დაამთავრა სკოლა, ორიანზე მეტი ნიშანი არ მიუღია, მაგრამ ეს ხომ არ იცოდა ნოდარმა).

ერთხელ ცკ პირველი მდივანთან, ჯუმბერ პატიაშვილთან ასეთივე ხმაურიანი შეხვედრისას სააქტო დარბაზის ჭერიდან პრეზიდენტის მაგიდის წინ საკმაოდ დიდი, ცუდად მიწებებული კერამიკის ფილა ჩამოვარდა... ყველას პროვოკაცია გვეგონა, შემთხვევით კი ჩამოვარდნილა.

ბუნებით მორიდებულ ნამდლობელს ასეთ მღელვარე წლებშიც მუშაობის თავისი სტილი ჰქონდა: არასდროს მდივანს ზარით არ გამოიძახებდა, თვითონ გამოვიდოდა კაბინეტიდან და ისე აძლევდა დავალებას. კადრების განყოფილებაში გაოცებული იყვნენ, რომ მათთან საქმეზე თავად რექტორი შედიოდა. ჩვენი ინსტიტუტის კანცელარიის გოგონებთან სელექტორით საუბრისას აუცილებლად ეტყოდა: „ამდლობელი გაწუხებთ...“

რექტორატში „ჭრელ ხალხთან“ ურთიერთობით გადაღლილი, საღამოს 5 - 6 საათზე ინსტიტუტში შემოივლიდა, მოტანილ ძაღლის საჭმელს, კონსერვს, ძვლებით სავსე პარკს თავისი ხელით გახსნიდა ხოლმე... ეტყობა, ჩვენი კავკასიური ნაგაზის ერთგულებით სულიერად ისვენებდა. არ უყვარდა, როცა ამ დროს მე, როგორც ღირექციის წევრი,

მოსკოვის ჩინოვნიკების მიერ გამოგზავნილ (ყოველთვის უაზრო) ქაღალდებით მივადგებიდი, ან საქმეზე ვესაუბრებოდი ხოლმე.

საერთოდ, დასვენების რომელიმე აქტიურ ფორმაზე, რიგორცაა ალპინიზმი, თხილამურები და სხვა, დროს არ კარგავდა. ისე, სპორტი ყოველთვის უყვარდა. ახალგაზრდობაში (რ.სალუქვაძესთან ერთად) კალათბურთს თამაშობდა, შემდეგ ფრენბურთმა გაიტაცა და რექტორობის დროსაც კი, უნივერსიტეტის დარბაზში, სადამოლობით ფრენბურთს თამაშობდა. მის კაბინეტში ყოველთვის იყო სპორტული ფორმა. „ოფლი თუ არ გამოიდინე, ისე არაფერი გამოვა,” – უთქვამს ჩემთვის.

სუფრზე კი, როგორც თვითონ ამბობდა, „ფილოსოფია” უყვარდა. სასმელის შემდეგ, რატომღაც, რომელიმე თანამშრომელი მისი მსუბუქი ირონიის და გაკენწვლის მსხვერპლი ხდებოდა.

1990 წლის 24 აგვისტოს ამაღლობელს 60 წელი უსრულდებოდა. ამასთან დაკავშირებით მას მიანიჭეს საქ. მეცნ. დამსახ. მოღვაწის წოდება (1989 წლიდან ის სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი იყო). რამდენიმე თვით ადრე გადავწყვიტე, როგორც სწავლულმა მდივანმა, სტანდარტული საიუბილეო რუბრიკით დამეწერა საქ. მეცნ. აკადემიის „მოამბეში” მისი სამეცნიერო ბიოგრაფია. ყველა მასალა ჩემს ხელთ იყო. ტექსტი სწრაფად დავწერე, ბოლოში კი დამაკლდა ერთი ფრაზა – ორდენების თუ მედლების რაოდენობა. ინსტიტუტში ეს არავინ იცოდა, ამიტომ მივედი უნივერსიტეტის სამეცნიერო პრორექტორთან. მან, იმის ნაცვლად, რომ იქვე, ტექსტში (საქმიანად) ჩაეწერა ჯილდოების რიცხვი, გარეთ მოცდა მომთხოვა, შემდეგ წამიყვანა (ისე რომ ხმა არ ამოულია) მე-2 კორპუსის მე-2 სართულზე, შევიდა ჩემი ტექსტით ნ.გვილაგას ლაბორატორიაში (სადაც ნ.ამაღლობელის მეუღლე მუშაობდა), მე კი გარეთ დამტოვა. ხუთი წუთის შემდეგ ორივე გარეთ გამოვიდა. მერი გეთია დაბნეული მიყურებდა : „ისევ ბადრის უნდა ვთხოვოთ ამის დაწერა...” პრორექტორი კი მიყვიროდა: „ამაღლობელი ისეთი დიდი მეცნიერია... ამდენი აღმოჩენა აქვს, არაფერი ეს არ ჩანს ტექსტში...”

მეორე დღეს მე და დირექტორის მოადგილემ ბადრი ჭილაძემ კიდევ ერთხელ წავიკითხეთ ტექსტი, ნ.ამაღლობელს მოვატანიეთ აკადემიკოს ა.ლოგუნოვის დახასიათებები, მაგრამ ახალი, ბუნებრივია, ვერაფერი დავამატეთ და ისე გადავეცით ჟურნალს. . .

ნ.ამაღლობელი ზვიად გამსახურდიამ 1991 წ. რექტორობიდან რომ გაათავისუფლა, ინსტიტუტის დირექტორის კაბინეტში დაბრუნდა. რექტორობიდან მოულოდნელი განთავისუფლების შემდეგ, ინსტიტუტის საბჭოს სხდომაზე, თითქოს თავის მართლებით, ნ.ამაღლობელმა გვითხრა, მას არ ჰყოლია „ბიძა”, რომ კარიერაში დახმარებოდა. რომ საქართველოში თანამდებობას დიდ ყურადღებას აქცევენ და ის იძულებული იყო რექტორობის მძიმე ტვირთი ეტვირთა, რათა ინსტიტუტის მიმართულება გადაერჩინა.

ზ.გამსახურდიას წასვლის შემდეგ ნოდარი (ე.შევარდნაძის ხელშეწყობით) პარლამენტის მეცნიერების და განათლების კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე გახდა. თავმჯდომარის – რ.მიმინოშვილის გარდაცვალების შემდეგ კი - კომიტეტის თავმჯდომარე.

„აფხაზეთის ომი“ რომ დაიწყო, ნამადლობელი ინსტიტუტის გზაზე შემხვდა. რაღაც ვიგრძენი ინსტიტუტურად და საღმის შემდეგ გაეჩერდი. „აჩიკო ომში წავიდა“ - მომახალა. „ეს როგორ, მერე... თქვენ გაუშვით?“ – გამიკვირდა. „აბა, რა მექნა... დამარწმუნეს ბიჭებმა...“

მალე რევაზ სალუქვაძის ვაჟმა – ზაზამ თვითმფრინავით აჩიკო და პროფესორ გურამ დოლიძის შვილი – მალხაზი ჩამოასვენა. აქ ივაჟკაცა ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილემ ჯუმბერ თათრიშვილმა, რომელმაც აეროპორტში ოთახში უწესრიგოდ დაყრილი, გაშეშებული გვამების საზარელი გროვიდან აჩიკო მოძებნა.

დაკრძალვიდან რამდენიმე დღის შემდეგ ნამადლობელი ისევ ინსტიტუტის გზაზე დავინახე. გამეხარდა, გადავკოცნე. თვე ისე გავიდა, დერეფანში გამოსული ან რექტორატში წასული არ მინახავს... ხალხს ერიდებოდა. იჯდა და ლექსიკონით უაზროდ, მექანიკურად ინგლისურიდან თარგმნიდა.. თუ კი კაბინეტში შევიდოდი, შვილზე მელაპარაკებოდა.

ამადლობელის პირად ტრაგედიას ბევრი იყენებდა და ფაქტობრივად, მასზე ცუდ ზემოქმედებას ახდენდა.

მე უკვე ავლნიშნე, რომ ჩვენი „შეფი“ არ იყო მოკლებული ადამიანურ სისუსტეებს. მისთვის უცხო არ იყო პატივმოყვარეობა, ზედმეტად აფასებდა თანამდებობებს. ზოგჯერ კი ძალზე რბილი და დამთმობი იყო, რაც ხშირად მისი მოწაფეების უკმაყოფილებას იწვევდა...

ინსტიტუტში შეწყდა პატიოსანი, „უპატრონო“ თანამშრომლების აყვანა. უკანასკნელი, თუ არ ვცდები, ვალერი ჩუნიხინი იყო. ეს, ჩემს გარდა, სხვა თანამშრომლებსაც აწუხებდა. შტატების შევსებისას გავლენიანი ადამიანების ხელი იგრძნობოდა.

III

2004 წელს ნამადლობელს ფილტვის კიბოს დიაგნოზით ნახევარი ფილტვი ამოკვეთეს. მაინც მხნედ გამოიყურებოდა. გახარებული იყო, რომ მიიღო კანონი მეცნიერ მუშაკთა პენსიებზე (მაგ. დოცენტს- 400 ლარი). ეს კანონი ახალმა მთავრობამ ერთ წელიწადში გააუქმა.

*ნამადლობელი, ბ.ჭილაძე (დირექტორის მოადგილე), მ.ნიორაძე
(ინსტიტუტის დირექტორი 2004 წლიდან).*

ბოლო წლებში ტრადიციასავით დამკვიდრდა, რომ 2 - 3 თვეში მის კაბინეტში უნდა მივსულიყავი და ერთგვარი ანგარიში ჩამებარებინა. ამ ვადას თუ გადავაცილებდი, „სად ხარ დაკარგული“- მეტყოდა. ეს შეხვედრები 15 - 20 წუთს არ აღემატებოდა. ბოლო წლებში არაფერს ვთხოვდი, ამიტომ, ჩვენი შეხვედრები ყოველგვარი ურთიერთვაღდებულების გარეშე, ძალზე სასიამოვნო ატმოსფეროში მიმდინარეობდა.

ერთ-ერთი ასეთი შეხვედრა პარლამენტში უნდა შემდგარიყო პარასკევს, 2005 წლის 1 აპრილს, შუადღის, 12 საათზე.

მის მისაღებში 12 საათზე რომ შევედი, იქვე იდგა. შემიპატიჟა კაბინეტში. ჩვენი საუბრები ყოველთვის კაბინეტის სიღრმეში, საწერ მაგიდასთან მახსოვს: ტელეფონის ზარები, მდივნის მიერ შემოტანილი ქაღალდები, წერილებით სავსე მაგიდა - ჩვენს საუბარს ცოტა ოფიციალურ ელფერს აძლევდა ხოლმე. ახლა კი შინაურულად, გრძელი მაგიდის ბოლოში კართან ახლოს ჩამოვჯექით და საუბარიც უფრო გულახდილი გამოვიდა: ნახევარი საათი არც ტელეფონს დაურეკია, არც არავინ შემოსულა.

შეიძლება ვცდები, მაგრამ მომეჩვენა, რომ ის გრიპის გართულებისგან თუ კიბოს მეტასტაზებისგან ხმაწართმეული, ყველა კარიერისტიკისგან მიტოვებული, გულგატეხილი იყო. როგორც ყველა ხანდაზმული, ვიღაცაზე და რაღაცაზე ნაწყენი იყო. „ყველაფერზე ნერვიულობს,“- მითხრა გულისტკენით სამდივნოს ხნიერმა ქალმა.

მისი სადებუტატო ვადა გასული იყო, თუმცა კაბინეტიდან ჯერ არ გამოდიოდა. დღე-დღეზე გასაღები უნდა ჩაებარებინა. ეტყობოდა, ამასაც განიცდიდა. წასვლის წინ შევეკითხე, თუ სად შედგებოდა ჩვენი შემდგომი შეხვედრა. „არ ვიცი,“- მიპასუხა დაბნეულად.

ხელმეორედ შეკითხვის შემდეგ კი იუმორით დააზუსტა: „ჯერ-ჯერობით ინსტიტუტში ოთახი შემინარჩუნეს და ალბათ იქ შეიძლება... ვერ ვარ კარგად ... უკვე 75 წელს მივალწი“ – თუმცა ადრე ასაკს კი არ უმატებდა, იკლებდა ხოლმე.

იმავე დღეს 17 საათზე უნივერსიტეტში, ფიზიკის დიდ აუდიტორიაში თანამშრომელთა შეკრებაზე მისულა, სადაც უნივერსიტეტში მეცნიერების ეგრეთწოდებული „რეფორმის“ პროექტზე აველინა დავითულიანი (აკად. თენგიზ სანაძის მეუღლე) საუბრობდა. ეს მისი ბოლო კრება იყო. აქაც გულისტკენა...

კვირას შინ სტუმრები ჰყოლია, შემდეგ ბადრი ჭილაძესთან შეთანხმებული ორშაბათს ინსტიტუტში შეხვედრახე.

ორშაბათ დილას კი საავადმყოფოში წაუყვანიათ ინსულტის დიაგნოზით. კვირას, გვიან საღამოს, ნამადლობელი გარდაიცვალა.

დაკრძალვის შემდეგ რა გუნებაზეც ვიყავი, კარგად გადმოსცემს ლერმონტოვის ფრაზა: «И жизнь, как посмотришь с холодным вниманием вокруг, - такая пустая и глупая штука».

დაბოლოს, ამადლობელის ადამიანური სისუსტეები ვერ გადაფარავს მის უდიდეს ნებისყოფას (რაც სახეზეც ეტყობოდა), სამეცნიერო-ორგანიზაციულ და, განსაკუთრებით, სტრატეგიულ ნიჭს. მან ჩვენს რესპუბლიკაში, სუსტი სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის (ყოველ შემთხვევაში, ექსპერიმენტულ ფიზიკაში) მიუხედავად, შეძლო სამეცნიერო კვლევების ორგანიზაცია და კვალიფიციური კადრების მომზადება.

საერთოდ, ნოდარი დიდ ყურადღებას უთმობდა ახალი კადრების აღზრდას, მომარაგებას, რეზერვებს. მისი გონება ყოველთვის 5-7 წლით უსწრებდა რეალობას. მუშაობაში მას შეეძლო გამოეყო ძალისხმევის მთავარი მიმართულება. ჩვენც ამას გვასწავლიდა.

მე ამადლობელის მოწაფე ვიყავი და ბევრი რამ ვისწავლე მისგან. წლების განმავლობაში მისი პიროვნების შარმის ქვეშ ვიყავი. მისი სახე, თვალები, რაღაც შინაგანი სინათლით იყო გასხივოსნებული და რწმუნდებოდა, რომ ის არაჩვეულებრივი ადამიანია, დიდი ინტელექტით. მასთან საუბრის შემდეგ გინდოდა მეტი მუშაობა, მეტის გაგება, მეტი სიყვარული, მეტი სიძულვილი . . . მაგრამ ყოველთვის მეტი!

მაღალი, წარმოსადეგი ნოდარი გამოირჩეოდა ადამიანებისადმი განსაკუთრებული ყურადღებით, მუდამ ფიქრობდა და ზრუნავდა მრავალი ადამიანის ბედზე. ის ორჯერ მიიწვიეს აშშ-ში ექსპერიმენტებში სამუშაოდ, მაგრამ ჩვენ ვერ დაგვტოვა...

უაზრო აკრძალვების ჩარჩოებში შეუძლებელი იყო საქმის კეთილსინდისიერად კეთება, რომ კანონი არ დაგერღვია. „ყველა ინსტრუქცია რომ შეასრულო, მაშინ არაფერი არ უნდა აკეთო“ – ამბობდა ნამადლობელი. ეს ხომ ძველი სიუჟეტია – კარგი ადამიანი ძნელად გიღვინებს, მძიმე წლებში. უნდა გავუგოთ, როგორ უჭირდა მას.

ახლა, როცა გავიდა წლები, ხედავ, რომ მისი „სუსტი წერტილები“ შედეგი იყო უზომოდ გაზრდილი პიროვნებისა, რომელმაც ჩვენი ცხოვრებით ნაკვეთ ასთავიან ურჩხულთან ბრძოლაში, ადამიანებს ძალზე გაუსწრო, ხოლო შინაგანი მარტოობისა და ტკივილისაგან ნიჰილიზმი განუვითარდა...

როგორც სჩანს, ნიჭიერ და პატიოსან ადამიანს ავტორიტარულ-ბიუროკრატიული სისტემის პირობებში (კარიერის მწვერვალს მიღწეულსაც კი), არ შეუძლია ქვეყნისათვის (და არა მისთვის) ძალის საჭიროს, ჩაფიქრებულის რეალიზაცია. მაგრამ შეუძლია, პრინციპში, შეინარჩუნოს სუფთა ხელები და წავიდეს ღირსეულად, შესაძლოა იმ იმედით, რომ მას შთამომავლობა დააფასებს, მაგრამ უფრო ხშირად, ამ იმედის გარეშე...

ხასიათი (აკადემიკოსი ალბერტ თავხელიძე)

О мертвых надо говорить
правду, либо ничего

Академик В.Л.Гинзбург

როცა ნაკლზე, შეცდომებზე არ წერთ,
საკითხავადაც ისე საინტერესო არ არის.
აი, ნახე, როგორ წერენ ფრანგები
თავიანთ დიდ მწერლებზე, მსახიობებზე . . .
ადამიანური სისუსტე უფრო საინტერესოა
მკითხველთათვის, ვიდრე ქება.

ეროსი მანჯგალაძე

დუბნაში ჩასვლამდე პროფესორ ალბერტ თავხელიძეს არ ვიცნობდი. ამიტომ, ახალგაზრდობის გამო, თვალში მისი ნაკლოვანებები უფრო მხვდებოდა. თბილისის უნივერსიტეტი ჰქონდა დამთავრებული, მაგრამ ლაპარაკი რუსულად უყვარდა. ვიდრე გავიცნობდი, ამხანაგებმა მითხრეს: თუ ხედავს რომ ქართველი ქუჩაში უსაქმოდ ან ერთობა, ვერ იტანს და თავად ესალმება: „Здравствуйте“, თუ კი ხედავს, რომ ბიბლიოთეკაში ან სადმე მუშაობს - მაშინ „გამარჯობათ“ და შეიძლება ხელიც ჩამოართვასო.

1969 წელს ღუბნის ადმინისტრაციამ გამაფრთხილა, რომ თბილისში გასაგზავნი ოპტიკური აპარატურა (ორი დიდი „გამზომი“ მაგიდა) რკინიგზით შეიძლება დაზიანდეს და ამიტომ კარგი იქნებოდა საბარგო მანქანის გამოგზავნა (ასე წაუღია ერევნის ფიზიკის ინსტიტუტს).

მივწერე წერილი ნ.ამაღლობელს. „მარსიდან ჩამოსული ხომ არ ხარო“ – მომწერა მისმა თანაშემწემ, ციალა იოსელიანმა. მაშინ გადავწყვიტე ა.თავხელიძესთან მისვლა.

მეცნიერთა სახლის სამკითხველოში ჟურნალ-გაზეთებს ათვალიერებდა. სახე ალეწილი ჰქონდა, ალბათ გადაღლისგან. შევედი და ნ.ამაღლობლის სახელით გადავეცი თხოვნა მანქანით დახმარებაზე.

„Ви научный сотрудник и должны хорошо соображать...“ დამიწყო დამტკრეული რუსულით... მე ისე შეურაცხყოფილად ვიგრძენი თავი, ბოლომდე არც მომისმენია პასუხი.

ბოლოს მე და ჩვენმა ფიზიკოსმა იური თევზაძემ (ამჟამად უნივერსიტეტის პროფესორია), ჩემი ნახაზებით ხის კონტეინერებს წვიმის სახურავი გავუკეთეთ და „გამზომი მაგიდები“ რკინიგზით გავაგზავნეთ. მათი დახმარებით რამდენიმე თანამშრომელმა სადოქტორო დისერტაცია დაიცვა.

ინსტიტუტის ეზოში. მარჯვნივ პროფ. ი. თევზაძე, 1994წ.

ეს ისტორია ნ.ამაღლობელს რომ შეეჩივლე, „ნუ, ასეთი ხასიათი აქვს, შენც მოერიდე ხოლმე“ - მიპასუხა.

სხედან (მარცხნიდან მარჯვნივ): დოც. ა.ხელაშვილი, დოც. რ.სალუქვაძე, პროფ. ა.თავხელიძე, ასპ. მჯღარაკავა, დოც. ნ.ამაღლობელი, დოც. ფ.ტყეშელაშვილი, დეანან: უმცროსი მეცნ. თანამშრომლები: ვ.კეკელიძე, მ.ჩარგვიშვილი, ლ.მარკოზაშვილი, შ.შოშიაშვილი, ვ.გოგოხია, ბ.ჭილაძე, მ. ნიორაძე, მ.ჩაველიშვილი, დ.გერსამია, ვ.ხმალაძე. დუბნა. 1970 წ.

იმავე წლებში დუბნის პლაჟზე რამდენიმე ქართველი ვისვენებდით, იქვე სკამზე ვიდაცის დატოვებული რადიომიმღები „სპიდოლა“ იღო. მოვიდა ა.თავხელიძე, გაიხადა, იცურვა, შემდეგ მორიდებულად ვისაუბრეთ, თუმცა მერაბ ელიაშვილი (ამჟამად პროფესორია), როგორც მის ოჯახთან დაახლოებული, უფრო თამამად იყო. მე (ბუნებით მეღანქოლიური ვარ), ცხადია, ხმაც არ ამომიღია.

ბოლოს, ყველამ ჩავიცვით და მივდივართ. „А радио кто из вас забыл?“- მოტრიალდა თავხელიძე. ჩვენ ვუპასუხეთ, რომ ჩვენი არაა. „А я думал всё время, который из вас такой дурак, что ходит со „Спидолой““.

რატომღაც ეს „კომპლიმენტი“ ჩემს თავზე მივიღე, რადგან დანარჩენი თეორეტიკოსები მისი მკაცრი ფილტრაციით იყვნენ დატოვებულნი დუბნში სამუშაოდ.

მის ასპირანტებს უზომოდ ეშინოდათ მისი. ისინი გულნატკენი დარჩნენ, როცა ერთ-ერთი უკრაინელი ასპირანტის, ვ.შელესტის დისერტაციის ბანკეტზე მის მშობლებს ცალკე სადღეგრძელო მიუძღვნა: „За здоровье уважаемых родителей“... შელესტის მამა, მოსკოვში ბრეჟნევის პოლიტბიუროს წევრი იყო და მან თავის შვილს კიევიში თეორიული ფიზიკის ინსტიტუტი გაუხსნა, პოლიტბიუროდან გაათავისუფლების შემდეგ კი შვილიც გაათავისუფლეს დირექტორობიდან.

ერთხელ, ასპირანტი ალექსანდრე კვინიხიძე (ახლა საქ. ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, რომელიც ძირითადად, უცხოეთში ცხოვრობს, ჩვენ კი მაშინ საშას ვეძახდით), საღამოს 9 საათზე შეწუხებული მოვიდა სასტუმროში, შიოდა და იქნებ რამე

გაქვსო. გამიკვირდა, ამ დროს პირველ სართულზე ბუფეტიც და სასადილო-რესტორანიც მუშაობდა, მეცნიერთა სახლის კაფეც იქვე იყო. „ალეკომ დღეს უკვე მნახა მეცნიერთა სახლში, შემდეგ ქუჩაში და ახლა რომ ქვევით დამინახოს, თბილისში გამაგდებს.“ – შემეცოდა საშა, რადგან ნომერში არაფერი მქონდა და ის იმ საღამოს ვახშმის გარეშე დარჩა.

ა.თავხელიძემ (ისევე როგორც ნ.ამაღლობელმა, რ.სალუქვაძემ, გ.ნიქობაძემ, თ.კოპალეიშვილმა, თ.სანაძემ და სხვა ცნობილმა მეცნიერმა), თბილისის უნივერსიტეტში 1948 წელს შექმნილ ფიზიკა-ტექნიკურ ფაკულტეტზე შეიტანა საბუთები. ეს ფაკულტეტი აკადემიკოს პ.კაპიცას ინიციატივით შეიქმნა. შემდეგ პ.კაპიცა ჩამოაშორეს ატომურ ბომბზე მუშაობას (ი.კურჩატოვის მეტოქეს, ბერიასთან მუდმივი კონფლიქტი ჰქონდა). ამიტომ, სამწლიანი მუშაობის შემდეგ ეს ფაკულტეტები გააუქმეს როგორც მოსკოვში, ისე პროვინციებში, მათი სტუდენტები კი სხვადასხვა ინსტიტუტებში გადაანაწილეს (თბილისის უნივერსიტეტის სტუდენტები მე-4 კურსიდან ფიზიკის ფაკულტეტის რუსულის სექტორის მსმენელებს შეუერთეს).

ა.თავხელიძეს თბილისში სამუშაოდ ჩამოსვლა არ უნდოდა - „იქ, მუშაობის ნაცვლად პანაშვიდებზე სირბილი მომიწევს“, მაგრამ ასაკში რომ შევიდა და მოსკოვის ცხოვრების ტემპით დაიღალა, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტობა მოინდომა. ეს იოლად ვერ გადაწყდა. მე ვიყავი მოწმე, როგორ ურეკავდა წლობით თბილისში ნ.ამაღლობელს ლაბორატორიის ერთადერთ ტელეფონზე, რომელიც დერეფანში იდგა და ნოდარი (ისე, რომ მე ვერ გამეგო), პასუხობდა: „პირველია წინააღმდეგი, მასთან ენები შეაქეთო“...ე.ი. ე.შეგარდნაძეს გულისხმობდა, პარტიის ცკ პირველ მდივანს.

1995წ. ა.თავხელიძე ახალი წლის დღეებში მოსკოვში თავის მოწაფეებთან წავიდა, (აკადემიკოს ვ.მატვეევის ბირთვული კვლევების ინსტიტუტში) და იქიდან შეატყობინა საზოგადოებას, რომ აკადემიის პრეზიდენტობიდან ჯანმრთელობის გამო გადადგა...

79 წლის ასაკში ის მოსკოვის უნივერსიტეტის კათედრის გამგე გახდა და ერთ წელიწადში გარდაიცვალა.

როგორც მეცნიერი ა.თავხელიძე, რასაკვირველია იყო ძლიერი, იშვიათი შრომისმოყვარე, კარგი ფსიქოლოგი, მახვილი თვალის მქონე. წარმოშობით ბაღდადიდანაა (მისი საპატიო მოქალაქეა), თუმცა თბილისის მე-8 ვაჟთა სკოლა დაამთავრა. ის იყო ვაჟკაცური ბუნების (მე თვითონ ვარ მოწმე, როგორ გადაარჩინა დუბნში ქალი ძაღლის დაკბენას). მას არ უყვარდა დაბადების დღის აღნიშვნა და უცხოეთში მივლინებით ემალებოდა მლიქვნელებს. ა.თავხელიძე ორჯერ იყო წარდგენილი ნობელის პრემიაზე, ის ლენინური და სახელმწიფო პრემიის ლაურეატიცაა, აქვს სხვა სახელმწიფო ჯილდოებიც.

რაც შეეხება მის ხასიათს, ნ.ამაღლობელისა არ იყოს, „რა ვქნათ, ასეთი ხასითი აქვს“.

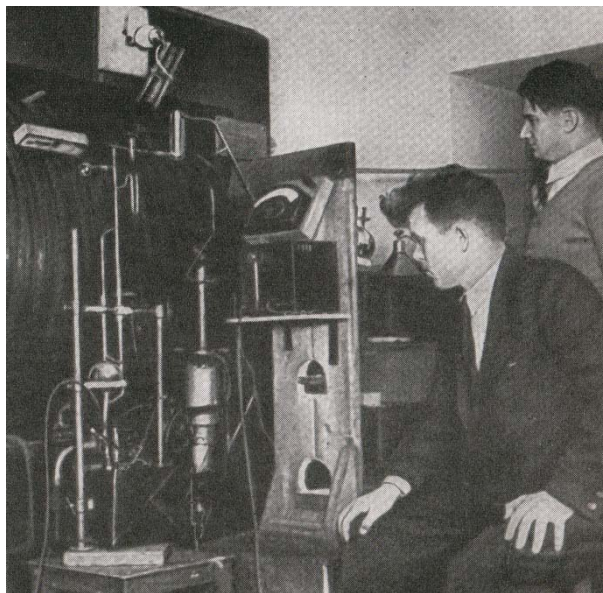
კურჩატოვის მოადგილე (მ. მეშჩერიაკოვი)

მოგონებები ერთადერთი სამოთხეა,
საიდანაც ვერ გამოგაძევებენ

უან პოლ რიხტერი

მიხეილ გრიგოლის ძე მეშჩერიაკოვი (მეტსახელად „ემ-გე“) „ატომურ პროექტში“¹¹ აკადემიკოს ი.კურჩატოვის მოადგილე იყო.

ტაგანროგის რაიონში, კაზაკის ოჯახში დაბადებული, უმაღლესი განათლების მისაღებად ქლენინგრადში ლამის ფეხით ჩასულა. ოცდაათიან წლებში ი.კურჩატოვის ასპირანტი გახდა, იქვე დაოჯახდა. შეეძინა ქალიშვილი ტანია, მაგრამ შემდეგ ოჯახი დაიშალა.

ასპირანტი მ.მეშჩერიაკოვი ი.კურჩატოვთან ერთად

¹¹ ატომური ბომბის მოქმედების პრინციპი პირველად აკად. ნ.სემიონოვმა ჩამოაყალიბა 1940 წ. წერილში, რომელიც მან გააგზავნა. . . ნავთობის სახალხო კომისარიატში, სადაც წერილი დაკარგეს.

ფინეთთან ომის და ლენინგრადის ბლოკადის დროს ბევრჯერ დაიჭრა, მაგრამ ძლიერი ჯანმრთელობით გამოირჩეოდა.

1946 წელს, გაეროს მისიით, ნახევარი წლით ამერიკაში მიავლინეს. იქ, წყნარ ოკეანეში, ატოლ „ბიკინიზე“ მორიგი ატომური ბომბის აფეთქების დამკვირვებლებს შორის იყო, ამიტომ საბჭოური ბომბის პირველი აფეთქებისას¹² მის მოვალეობაში „ატომური სოკოს“ ზომების შედარება შედიოდა.

თუ მისი კოლეგები – გიორგი ფლეროვი¹³, კირილე შნოლკინი¹⁴ და ა.ზავენიაგინი¹⁵ ბოლო წუთებამდე უშუალოდ ბომბთან 30 მეტრიან კოშკზე იყვნენ, მ.მეშჩერიაკოვი ათიოდე კილომეტრით დაცილებულ ბუნკერში იყო ი.კურჩატოვთან,¹⁶ ი.ხარიტონთან¹⁷, ბერიასთან¹⁸ და სხვა ხელმძღვანელებთან ერთად. წარმატებული აფეთქების შემდეგ ბერიას იქ მყოფნი გადაუკოცნია და თან უთქვამს: „თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, რა უსიამოვნებას გადაურჩით, რა გელოდათ, ბომბი რომ არ აფეთქებულიყო“.

მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტობა სწორედ ამ ექსპერიმენტის ჩატარების შემდეგ მიანიჭეს მ.მეშჩერიაკოვს, გ.ფლეროვს, ბ.ჯელეპოვს და სხვებს. 50-იან წლებში ი.კურჩატოვმა „ემ-გე“ დუბნის ცენტრის ხელმძღვანელად დანიშნა. ის სიმკაცრით გამოირჩეოდა: ერთხელ რკინიგზის ხიდი ხანძარმა მოლიანად გაანადგურა (ხისგან ყოფილა).

¹² ატომური ბომბის პირველი გამოცდა ჩატარდა 1949 წლის 29 აგვისტოს, ორშაბათს, დილის 7 საათზე, ყაზახეთში ქ. სემიპალატინსკიდან 100 კილომეტრზე, უდაბნოში განლაგებულ პოლიგონზე. ატოლ „ბიკინიზე“ კი – 1946წ. მოლა ბიკინის ტარებაზე სწორედ ამ ექსპერიმენტის სოციალური შედეგია.

¹³ გიორგი ფლეროვი (დაბ. 1913წ., როსტოვი დონზე) – აკადემიკოსი (1968 წლიდან), სოც. შრომის გმირი, ოთხგზის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი.

¹⁴ შნოლკინი კ.ი. (დაბ. 1911წ., თბილისი) – მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, სამგზის სოც. შრომის გმირი, ციმბირში ქვეყნის რაკეტულ-ბირთვული თავდაცვითი ფარის შემქმნელი (მისი ძეგლი ვაკე-საბურთალოს შემაერთებელ გზაზე, ფიზიკის ინსტიტუტთან 2010წ. დაშალეს). ძალზე პრინციპული იყო; გამალებული შეიარაღების წინააღმდეგ გამოვიდა ხრუშჩოვის და მიქოიანის წინააღმდეგ. მინისტრი ე. სლავსკი ამოშალა ლენინური პრემიების სიდიდან. ამიტომ, არ აირჩიეს აკადემიკოსად, ჩამოაცილეს საქმეს. დაუნიშნეს მცირე პენსია, არ აღუნიშნავთ არც ერთი მისი იუბილე. ბოლო წლებში მოსკოვში კითხულობდა ლექციებს. გარდაიცვალა 49 წლის ასაკში.

¹⁵ ზავენიაგინი ა.პ. (დაბ. 1901წ., ტულის გუბერნია) – იყო მძიმე მრეწველობის მინისტრის (ს. ორჯონიკიძის) მოადგილე. მისი თვითმკვლელობის შემდეგ ნორილსკის კომბინატის დირექტორობა დაავალეს. შემდეგ გახდა სსრკ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე. იგი გამოირჩეოდა განსაკუთრებული პატიოსნებით და ჰუმანური თვისებებით.

¹⁶ ი.კურჩატოვამდე ატომური პროექტის ხელმძღვანელობა ნილს ბორს შესთავაზეს. 1949 წლიდან ი.კურჩატოვი (ბერიასთან ერთად) სსრკ საპატიო მოქალაქე იყო.

¹⁷ ხარიტონი ი.ბ. (დაბ. 1904წ., პეტებურგი) აკადემიკოსი, სამგზის სოც. შრომის გმირი. ასაღვარდობაში მუშაობდა რეზერვორთან (კაპიცასთან ერთად). 50 წელი იყო არზამას – 16-ის (ამჟამად ქ. საროვი) ატომური ცენტრის მეცნიერ-ხელმძღვანელი. მას მამა დაპატიმრებული ჰყავდა. დედა უცხოეთში გაიქცა. „ატომურ პროექტზე“ მუშაობისას, უსაფრთხოების მიზნით, გამოუყვეს მეფის სალონ-ვაგონი. გამოირჩეოდა თავაზიანი მანერებით და იშვიათი პატიოსნებით, სიგამხდრით. 1982 წ. ხელმძღვანელობდა ზემადღალე სისშირეზე მოქმედი კოსმოსური იარაღის შექმნას. გარდაიცვალა 93 წლის ასაკში.

¹⁸ საბჭოური წყალბადის ბომბიცი ლ. პ. ბერიას კურატორობით შეიქმნა, ამიტომ ის ვერ დახვრიტეს მის პირველ გამოცდამდე (1953 წ. 12 აგვისტო).

ამის გამო ღუბნაში მატარებლის მოძრაობა შეწყდა. მ.მეშერიაკოვმა შეუძლებელი შეძლო და ხიდი ერთ დღეში აღადგინა.

გ.ფლეროვი კოტეჯის ეზოში ი.კურჩატოვთან ერთად.

მისი სიმკაცრე ბევრ კოლეგასაც არ მოსწონდა. გადამწყვეტი ყოფილა აკადემიკოს ბრუნო პონტეკორვოს¹⁹ გამოსვლა 1956 წლის პარტიულ კრებაზე: – „მისი ყველას ეშინია“ ...

ბრუნო პონტეკორვო (ცენტრში) თბილისის უნივერსიტეტში. 1981 წ.

¹⁹ პონტეკორვო ბ.მ. (დაბ. 1913წ., პიზა, იტალია) – აკადემიკოსი. მუშაობდა ენრიკო ფერმისთან იტალიაში. 1938 წელს, დაქორწინდა შვედ მარინა ნორდბლომზე. 37 წლის ასაკში, აშშ-ში გერმანელი ფუკსის (რომელმაც 1945წ. გადმოსცა ატომური ბომბის ნახაზები საბჭოთა კავშირს) დაპატიმრების შემდეგ გადმოსახლდა ღუბნაში. უყვარდა საქართველო. გარდაიცვალა 80 წლის ასაკში.

მასზე ნაწყენი იყო ნ.ხრუშჩოვიც: 1954 წელს მ.მეშჩერიაკოვს შესთავაზეს წყალბადის ბომბის²⁰ თემატიკაზე მუშაობა, არციმოვიჩის მოადგილის თანამდებობაზე, რაზეც მან უარი თქვა. მ. მეშჩერიაკოვი გაათავისუფლეს ხელმძღვანელი თანამდებობიდან და მეცნიერთანამშრომლად ჩამოაქვეითეს. მის ადგილზე კი ყოფილი მოადგილე, ბენედიქტ ჯელეპოვი დანიშნეს. ამიტომ იყო მათ შორის ცუდი ურთიერთობა.

*გ.ფლეროვი, (მარცხნიდან მეორე), მ.მეშჩერიაკოვი, (მარცხნიდან მესამე),
ბ.ჯელეპოვი (მარჯვნიდან პირველი).*

ამ წლებში, „ემ-გე“-სთან მუშაობდა ნ. ამაღლობელი. იმდენად დაახლოებულან, რომ ნოდარის თქმით, ამჩქარებელზე (ცხელ დღეებში) ხშირად ტრუსებში მუშაობდნენ.

1967 წელს, მ.მეშჩერიაკოვი ახლადგახსნილი გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორად დანიშნეს (მაშინ მე უკვე დუბნაში ვმუშაობდი, ინსტიტუტის დირექტორი კი ნ.ბოგოლიუბოვი²¹ იყო). ნიჭიერ ადამიანს არ გასჭირვებია მისთვის ახალ სფეროში მუშაობა. მას ჯერ კიდევ ამერიკაში ყოფნისას მოსმენილი ჰქონდა „კიბერნეტიკის მამის“, ნორბერტ ვინერის, ლექციები.

²⁰ წყალბადის ბომბის პირველი გამოცდა 1953წ ჩატარდა. ამავე წელს გახდნენ აკადემიკოსები ა.სახაროვი, ნ.ბოგოლიუბოვი, ი.ხარიტონი, ა. ალექსანდროვი და სხვ.

²¹ ბოგოლიუბოვი ნ.ნ. (დაბ. 1909წ., ნიჟნი ნოვგოროდი) – აკადემიკოსი, ორგზის სოც. შრომის გმირი. არზამას-16-ში მუშაობდა „ატომური პროექტის“ თეორიულ გავლვებზე. დუბნის საერთაშორისო ინსტიტუტის დირექტორი 1965–1988 წლებში. დარჩა ორი შვილი.

სხვა დრო იყო. მემწერიაკოვი ნაკლებად მკაცრი და უხეში გახლდათ, მიუხედავად ამისა, როცა ჩემმა ხელმძღვანელმა (ი.კარუაინმა) მთხოვა შეველოდი ახალი პროექტით კაბინეტში, შესვლის მომენტში იკითხა: „Что за х... ня ?“ . . .

უყვარდა საქართველო, ქართველები. „მეცნიერთა სახლის“ თითქმის ცარიელ კინოდარბაზში, ძველ, საშუალო დონის ქართულ ფილმს ბოლომდე უცქერდა ხოლმე. მონღოლეთისთვის განკუთვნილი ექსპერიმენტული დანადგარები („გამზომი მაგიდები“ და სხვ.), მემწერიაკოვის ბრძოლის შედეგად თბილისის უნივერსიტეტში მოხვდა. დუბნაში ერთ-ერთი ჩამოსვლისას ნამადლობელმა სასტუმროში დილის 9 საათზე დამიბარა. დავაკაკუნე და ნახევრადღია კარში ნამძინარევა ნოდარმა მითხრა: „მემწერიაკოვმა გუშინ რესტორანში დამპატიუა,- დიდი ხანია არ დაგვიღვივიაო,- ამიტომ გადავდოთ დღევანდელი შეხვედრაო...“ .

ერთ-ერთ კონფერენციაზე, მე და მემწერიაკოვი ერთმანეთის გვერდით მოვხვდით. გავესაუბრე უცხოეთის შთაბეჭდილებებზე (ფინეთიდან ახალი ჩამოსული იყო). გაცეცხული იყო უცხოელ მეცნიერთა ხელფასებით.

ახლა, დუბნის სასტუმროს სკვერში, კულტურის სახლის უკან, იმ ძელსკამის ნაცვლად, სადაც მას ფიქრი უყვარდა, მისი ძეგლი დგას.

პროფესორი ვლ. კეკელიძე

ცხოვრებაში მხოლოდ ორი ტრაგედიაა,
პირველი – როცა ვერ ახორციელებ
სანუკვარ ოცნებას და მეორე,
როცა მიაღწევ მის განხორციელებას

ოსკარ უაილდი

დუბნიდან დაბრუნების შემდეგ აქტიურად დავიწყე ჩემი შემცვლელის ძებნა. ლაბორატორიას სჭირდებოდა ძლიერი სტუდენტი, მე-5 კურსელი. რადგან რუსული სექტორი ყოველთვის ქართულზე უფრო ძლიერი იყო, დეკანის მოადგილეს, გ. ასლანდის, ვთხოვე დაესახელებინა ორი ფრიადოსანი. „ ფოკინა და კეკელიძე“ - მითხრა გასლანიდომ. ვიდრე საბოლოოდ გადავწყვეტი, ჩემს ოთახში დავბრუნდი და ც. იოსელიანს მოვეთათობირე.

დუბნა. მაღალი ენერჯეების ლაბორატორია(ЛВЭ).

–არც ფოკინა გვინდა და არც კეკელიძე. სულ რუს-ქართველა ხალხი მოგყავს, თავისებურად გაჯავრდა ციალა. მახსოვდა ნ.ამაღლობელის მითითებაც: რუსების დუბნაში გაგზავნას აზრი არ აქვს – უკან აღარ დაბრუნდებიანო.

სხვა გზა არ იყო, დავურეკე შინ ვოვა კეკელიძეს და შევთავაზე ლაბორატორიაში შესვლად დუბნაში გამგზავრებისთვის.

–„Я такие шутки не принимаю“. - მიპასუხა და დამიკიდა ყურმილი. მომიწია ფაკულტეტის მდივნისთვის, ელენა პავლოვნასთვის, ყველაფერი ამეხსნა. მან დაურეკა და დეკანატში სასწრაფოდ მოსვლა მოსთხოვა.

მოკლე საუბრის შემდეგ (მას რადიოფიზიკის სპეციალობის დიპლომი ჰქონდა), ვკეკელიძეს მივეცი ექსპერიმენტის ავტომატიზაციის დარგში რამდენიმე დანადგარის აღწერა (ჩვენი სპეციფიკის გასაცნობად). ერთი კვირის შემდეგ საქაღალდე დამიბრუნა და აღვლევებულმა, ამ მიმართულებით მუშაობაზე უარი მითხრა. იქვე მთხოვა, იქნებ ფიზიკის მიმართულებით დაერთო ნება ნ.ამაღლობელს.

კეკელიძე. 80-ანი წლები.

ყველაფერი ნ. ამაღლობელს მოვახსენე. თუ არ ვცდები, იქვე იყო რ.სალუქვაძე და გადავწყვიტეთ, გამოსაცდელად ჩაეტარებინა სემინარი ფიზიკის ერთ-ერთ საკითხზე.

ერთი კვირის შემდეგ ხუთიოდე კაცმა მოვისმინეთ ეს სემინარი და ვ. კეკელიძე ისე წავიდა დუბნაში, ერთი დღეც არ უმუშავია თბილისში მომუშავე ექსპერიმენტატორის მძიმე პირობებში.

რამდენიმე წელში მან მიიღო საქართველოს სახელმწიფო პრემია (თანაავტორებთან ერთად), იქვე დაოჯახდა, დაიცვა საკანდიდატო, შემდეგ სადოქტორო დისერტაცია.

ახლა დუბნაში პროფესორი ვლადიმერ კეკელიძე ერთ-ერთი დიდი ლაბორატორიის (ე.ი. ინსტიტუტის) დირექტორი და ცნობილი საზოგადო მოღვაწეა.

ნამადლობელის დაკრძალვაზე უნივერსიტეტში სამგლოვიარო მიტინგზე ვ.კეკელიძე სიტყვით გამოვიდა, როგორც დუბნის საერთაშორისო ინსტიტუტის დირექციის წარმომადგენელი.

ბოლო სიტყვა

ყველა ადამიანი მონაწილეობს ისტორიის შექმნაში,
მაშასადამე, თვითუფლი ჩვენთაგანი,
თუნდაც მცირეოდენი წვლილით,
ვალდებულია ხელი შეუწყოს მის სილამაზეს და
ხელი შეუშალოს მის მეტ უმსგავსებას.

ჟ.ლამეტრი

სულ რამდენიმე თვეში, 2013 წელს, სრულდება 50 წელი მას შემდეგ, რაც ნამადლობელმა (1963 წელს) თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფიზიკის ახალ, თანამედროვე მიმართულებას ჩაუყარა საფუძველი.

დღეს ეს მიმართულება მისი მოწაფეების და თანამშრომლების მიერ წარმატებით ვითარდება და სხვადასხვა ქვეყნებთან თანამშრომლობის დონეზეა გასული.

ექვსგარეშეა, ეს საერთაშორისო აღიარება დიდი კოლექტივის მრავალწლიანი, დაძაბული შრომის შედეგია. მის უკან დგას ისტორია, ტრადიციები, ვიდაცის მხარდაჭერა, კვლევითი ინსტიტუტის ფართო და მდიდარი შესაძლებლობები.

ნახევარი საუკუნე საკმარისი დროა, რომ გავლილ ეპოქას რეტროსპექტიული მზერით გადავხედოთ. ჩვენთვის განსაკუთრებით ძნელი იყო პირველი 10–15 წელი, როცა ყველაფერი ენთუზიაზმით, პირველად კეთდებოდა, მატერიალური რესურსების, დაფინანსების, კადრების და გამოცდილების გარეშე.

„ჩვენ, უფროსობამ, კიდევაც რომ დავივიწყოთ თქვენი თავდადება და ღვაწლი, თქვენივე ამხანაგები არ დაუშვებენ ამას“—გვარწმუნებდა ნოდარი ერთ-ერთ კრებაზე „უძრაობის პერიოდის“ უმძიმეს, 1978 წელს, როდესაც ინსტიტუტის გახსნის, კვლევების დაფინანსების და „შტატების“ მიღების უკვე აღარავის სჯეროდა. ამ ფრაზაში კარგად ჩანს მადლიერების კულტურის განსაკუთრებული ადგილი ჩვენს ცხოვრებაში. მართლაც, ენთუზიასტების თავდადებული შრომა ისტორიის საკუთრება გახდა. ისტორია კი უბრალოდ, მეცნიერების განხრა როდია— ის ჩვენს სინდისს აღვიძებს.

იმედი მაქვს, მკითხველი არ დამძრახავს, თუ მოგონებების დასრულებისას რამდენიმე აბზაცს დაუთმობთ ჩვენი სამეცნიერო კოლექტივის წევრებს, განსაკუთრებით კი —ტექნიკურ, მომსახურე პერსონალს, რომლის უანგარო პროფესიონალიზმს დიდი მნიშვნელობა აქვს ექსპერიმენტატორისთვის. მაინც, რა იშვიათად ვიხსენებთ ამ ადამიანებს. . .

ეს იყო მეორე მსოფლიო ომის, ორმოციან წლებში დაბადებული თაობა, რომელმაც პატიოსნად, კარგად ზიდა ჯვარი ძნელ გზაზე. სიძნელეებთან ჭიდილში, ფიზიკური და მორალური ძალების უკიდურესი დაძაბვის შედეგად, ზოგს ჯანმრთელობის, ზოგს—ოჯახური პრობლემები შეექმნა, ბევრი კი სრულიად ახალგაზრდა გარდაიცვალა. წიგნის ფორმატის გამო ზოგიერთი მათგანი ტექსტში (ან ილუსტრაციებში) ვერ მოხვდა: ²²

ი.აგალიანი, ბ.ალადაშვილი, ო.ბართაია, ი.ბადათურია, ა.გავაშელი, გ.დოლიძე, გ.ღვეციძე, გ.ერისთავი, შ.ესაკია, თ.თოფურია, ი.თულიანი, თ.კვაჭაძე, გ.კურატაშვილი, ა.ლიპარტელიანი,

²² საუკეთესო, 1986-1988 წლებში ინსტიტუტის თანამშრომელთა რიცხვი 300 კაცს აღწევდა. აქ ჩამოთვლილია მხოლოდ ჩემი კოლეგები და უშუალო ხელქვეითები, რომელთაც, როგორც ექსპერიმენტატორი, კარგად ვიცნობდი.

ნ.ლომიძე, მ.მარგველაშვილი, ი.მაჩაბელი, გ.მაჭარაშვილი, ი.მინაშვილი, დ.მირიანაშვილი, ზ.მერებაშვილი, კ.მესტვირიშვილი, ზ.მენტეშაშვილი, ზ.მეტრეველი, ა.მჭედლიშვილი, დ.მჟავია ქ.ნატროშვილი, თ.როგავა, ზ.სალუქვაძე, ტ.სახელაშვილი, მ.ტაბიძე, გ.ტატიშვილი, ა.ტომარაძე, ლ.ხარხელაური, დ.ხელაშვილი, ვ.ხმაღაძე, რ.შანიძე, მ.ჩახუნაშვილი, ე.ჩიქოვანი, გ.ჯიბუტი, დ.ჯინჭარაძე, ვ.ჯორჯაძე;

ინჟინერ-ტექნიკური და ადმინისტრაციული პერსონალი: ქ.ავალიანი, ვ.ალთაბაევი, ი.ანდღულაძე, ჯ.ასათიანი, ც.აროშიძე, დ.ახვლედიანი, ლ.აფაქიძე, ე.ბარათაშვილი, მ.ბასილია, ჯ.ბუჟუღლაშვილი, ზ.გობრონიძე, ლ.გოგიტიძე, ლ.გოგუაძე, ლ.გვენეტაძე, ი.გურგენიშვილი, ვ.დავითაშვილი, ვ.დვალი, ნ.დუდინოვა, ნ.ენდელაძე, ლ.ეიჩისი, გ.ვაშაკიძე, გ.ვარაზი, ზ.იაშვილი, კ.ლუხავა, ე.მანაგაძე, დ.მირიანაშვილი, ქ.მიქაძე, ნ.მელაშვილი, გ.მელითაური, ი.ნოვიკოვი, ნ.ნოზაძე, ა.პავლოვსკაია, მ.რაზმაძე, ც.სარიშვილი, ზ.სვეტლიჩნაია, ე.სხილაძე, ბ.ტოკვი, გ.ტყეშელაშვილი, ნ.ქადაგიძე, გ.ქავთარაძე, რ.ხომერიკი, ტ.ყორბესაშვილი, ს.ცირეკიძე, ჯ.ჩუბინაშვილი, მ.ჩუბინაშვილი, ც.ჩხეიძე, ლ.შუბლაძე, დ.ჭავჭავანიძე, ბ.ჭანკოტაძე, ს.ჯოჯუა, ლ.ჯულაყიძე;

თქვენს წინაშე ჩვენი თაობის ცხოვრება, საგსე ძიებით, გულისტკენით, შეცდომებით და მიგნებებით – ნამდვილი ცხოვრება. ახალ თაობასთან შედარებით, ჩვენ უფრო მიამიტნი ვიყავით. ამასთან, ყოველი თაობა ჯიუტად ცდილობს მისცეს შთამომავლობას რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია თავის თავზე, იმის რწმენით, რომ ამ გზით დიდი ხნით (თუ მუდმივად არა) გააგრძელებს თავის ყოფნას ქვეყანაზე.

და ბოლოს, ბოდიშს ვუხდით იმ ოჯახებს, რომელთა ღირსებასაც, შესაძლოა უნებურად, ჩრდილი მიაღვა ჩემი „ბიოგრაფიული ნარკვევების” გამოქვეყნებით.

